

1 (2013)

STUDIA BOBOLANUM

Spis treści

StBob 1 (2013)

ARTYKUŁY

SŁAWOMIR SOWIŃSKI

- str. 5 Od Locke'a do sprawy Buttiglione. Religia i polityka w tradycji liberalnej

DARIUSZ GARDOCKI SJ

- str. 27 Granice chrystologii filozoficznej

WŁODZIMIERZ MOCYDLARZ SJ

- str. 49 Światło jako znak obecności Boga w liturgii na podstawie wybranej eucharystyki *Mszалу rzymskiego*

BARTOSZ WIECZOREK

- str. 81 Teologia spraw Bożych i ludzkich w myśli Hildegardy z Bingen

TADEUSZ KOTLEWSKI SJ

- str. 101 Słowo Boże w *Ćwiczeniach duchowych* św. Ignacego Loyoli

MARIA CHODYKO

- str. 117 Edukacja humanistyczna Franciszka Salezego

DOROTA KIELAK

- str. 139 Inspiracje gnostyckie w literaturze przełomu XIX i XX wieku

ZOFIA ZARĘBIANKA

- str. 151 Dialogi podwójne. Rozmowa Miłosz – Merton w świetle korespondencji oraz dialog Miłosz – Miłosz w kontekście Pieska przydrożnego czytane w perspektywie Listów Miłosz – Merton

PIOTR ASZYK

- str. 161 Etyka i dbałość o urodę w starożytności. Interwencje kosmetyczne i troska o wygląd w etycznych ocenach przedchrześcijańskich i wczesnochrześcijańskich myślicieli

OMÓWIENIA I RECENZJE

- str. 187 D. GARDOCKI SJ: Józef Kulisz SJ, *Wiara i kultura miejscem teologii fundamentalnej*, Rhetos, Warszawa 2012

- str. 192 D. GARDOCKI SJ: *Jon Sobrino, Fuera de los pobres no hay salvación. Pequeños ensayos utópico-proféticos*, Editorial Trotta, Madrid 2010.

- str. 201 D. GARDOCKI SJ: Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, DEHON, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 2012.

Światło jako znak obecności Boga w liturgii na podstawie wybranej euchologii *Mszału rzymskiego*

WŁODZIMIERZ MOCYDLARZ SJ

Papieski Wydział Teologiczny – Collegium Bobolanum
Warszawa

Inspiracją do tej refleksji na temat światła w Liturgii stała się myśl o. Joachima Badeniego OP, zawarta w rozmowie z nim, którą przeprowadziła Alina Petrowa-Wasilewicz. Tak powstała książka pt. *Prosta modlitwa*, w której rozmówca dzieli się z nią swym bogatym doświadczeniem, służy radą każdemu poszukującemu jako mistrz duchowy.¹

W pewnym momencie tej rozmowy o. Joachim stwierdza, że koniecznym warunkiem modlitwy, o którym jako 64-letni zakonnik mało albo w ogóle nie słyszał od swych rekolekcjonistów i o którym w ogóle mało się mówi, jest światło. I tutaj, w swym świadectwie o. Badeni zauważa bardzo ważną dla nas sprawę – zarówno ów rekolekcjonista, jak i on sam (ich uczestnik) stwierdza, że przecież treści, które czytamy w *Mszale*, zawierają „wszystko, co potrzeba”, czego potrzebuje zakonnik, chrześcijanin, bo każdy, kto „chodzi za Chrystusem, to szuka światła”.² To On jest „światłością świata” (por. J 8,12), „światłością prawdziwą”, która „oświeca każdego człowieka, gdy na świat przychodzi” (por. J 1,9).

Światło jest dla niego rzeczywistością, która „może się ukazać w bardzo różny sposób” i dlatego, gdy dociera do nas (a „każdy ksiądz... powinien nieść w sobie światło Boże”), wyraźnie staje się dla nas obecnością Boga, pewnym „rodzajem światła”. Ostatecznie, według o. Joachima, gdy zamiera

¹ J. Badeni, A. Petrowa-Wasilewicz, *Prosta modlitwa*, Wyd. M, Kraków 2010. Przewodnią myślą ostatniej książki, zawierającej jego konferencje wygłoszone w 1994 i 1998 r., jest tajemnica Bożej światłości. Stanowi ona zachętę do otwarcia serca na światło Ducha Świętego i pójścia drogą świętości, którą wskazuje On poprzez wewnętrzny dar światła; por. tenże, *Światłość serca*, Wyd. M, Kraków 2012, s. 5-8, 50-55.

² *Tamże*, s. 27.

w nas egoizm, Bóg zaczyna w nas przebywać i przemawiać do nas, a my zbliżamy się do światła (por. J 3,19-21). Właściwie, codziennie mamy „do czynienia z wcielonym Światłem, którym jest Chrystus”. Innym rodzajem światła jest przekazywany ludziom „pokój Boży”, m.in. ogłaszany podczas mszy św. („Pokój Pański niech zawsze będzie z wami!”) czy niesiony podczas tzw. wizyty duszpasterskiej (kolędy), jak również „cisza” jako „początek rozmowy z Bogiem”.³

Wobec ogromnej laicyzacji społeczeństwa i przesiąkających nią uczestników liturgii, tak bardzo potrzeba nam światła, pokoju i ciszy, ostatecznie – wiary, bo wiara to także światło, to zdolność postrzegania wewnętrznymi oczyma obecności Boga, „wiara to dar Ducha Świętego, dar widzenia Boga. Widzenia niewidzialnego Boga”. Dlatego też, o. Joachim wskazuje na „trzy źródła kontaktu z Bogiem: Pierwszym jest Eucharystia, drugim – szukanie światła w Piśmie Świętym, a trzecim – szukanie światła u innych ludzi”.⁴

Światło jawi się więc jako warunek nie tylko prostej modlitwy, ale również uczestnictwa w liturgii. Warto sprawdzić – skoro jak słyszeliśmy w *Mszale* jest „wszystko, co potrzeba” – co takiego mówią w tym kontekście teksty euchologii mszalnej. Dlatego poszukamy światła w księdze liturgicznej, którą jest *Mszał rzymski*, jego łacińskie wydanie typiczne z 2002 r. oraz to, przeznaczone dla diecezji polskich.⁵

Najpierw podamy trochę statystyki co do interesujących nas formuł euchologicznych występujących w tekście *Mszału rzymskiego* z 2002 r. (dalej: MR 2002), potem przejdziemy do typologii „światła” i ukażemy kontekst, w jakim formuły zawierające tę syntagmę występują (tj. związki syntagmatyczne).

1. Obfitość i różnorodność występowania pojęcia „światło” w euchologii mszalnej

W sumie mamy w nim 146 różnych form i odmian syntagmy określającej „światło”. Formy te często się powtarzają (szczególnie w przypadku antyfon), ale liczba ich występowania jest dokładnie taka, jak wykazaliśmy – 136 miejsc w formie rzeczownika i 10 czasownika.⁶

³ Cyt. za: *tamże*, s. 29-30.

⁴ Cyt. za: *tamże*, s. 28-29.

⁵ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Consilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Joannis Pauli Pp. II cura recognitum*. Editio typica tertia, Typis Vaticanis 2002 (dalej: MR 2002). Polska edycja tekstu typicznego: *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Pallotinum, Poznań 2010² (dalej: MR_pl 2010). Numerację poszczególnych modlitw podamy według Konkordancji MR: M. Sodi, A. Toniolo, *Concordantia et indices Missalis Romani. Editio typica tertia*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2002.

⁶ B. Nadolski, opracowując tematykę „światła” w liturgii, podaje: „*Lux* –

1. Rzeczownik *lux*, *-is*⁷ w l.mn. nie pojawia się w MR 2002 w ogóle ani razu, natomiast 19 razy w przypadku nom. (voc.), 14 razy w gen., brak w dat., 8 razy w acc. oraz aż 19 w abl. W tym, z eucharologii⁸ mniejszej (modlitw dnia) mamy: 19 kolekt, 4 modlitwy nad darami, 6 modlitw po Komunii, oraz 1 modlitwa nad ludem, 16 modlitw inspirowanych psalmami (tzw. modlitw psalmicznych: 10 antyfon na wejście i 6 na Komunię) i innymi tekstami biblijnymi, oraz 5 innych oracji; zaś z eucharologii większej: 1 Modlitwa Eucharystyczna (Kanon Rzymski), 4 prefacje (w tym jedna z IV ME), 3 uroczyste błogosławieństwa (tu: w jednym 3 różne syntagmy).

2. Syntagma pochodząca od czasownika *luceo*, *-ere*, *luxi*⁹ w MR 2002 pojawia się w zmodyfikowanej formie 7 razy: raz w Modlitwie Eucharystycznej (I) na msze w różnych potrzebach; 1 raz w uroczystym błogosławieństwie na Epifanię; 2 razy: w ant. na wejście oraz na Komunię, przeznaczone na wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych (2 listopada); oraz 3 razy we mszach za zmarłych – 1 raz w ant. na wejście i 2 razy w ant. na Komunię.

3. Jest też drugi rzeczownik, który oddaje rzeczywistość światła, a który pojawia się w wydaniu typycznym *Mszału rzymskiego* z 2002 r.: *lumen*, *-inis*.¹⁰ Odnajdujemy go zarówno w liczbie pojedynczej jak i mnogiej. Występuje 52

światło, *lucere* – świecić – występują w tekstach Mszału rzymskiego w różnych przypadkach: 57 razy w różnych formach gramatycznych, podobnie *lumen* – 74 razy¹¹; zob. *Światło*, w: tenże, *Leksykon symboli liturgicznych*, Wyd. Salwator, Kraków 2010, s. 315.

⁷ *Lux*, *lucis*, f., dekl. 3, typ. I – 1. światło; 2. świt, dzień, *lux Dei* – niedziela; *hac luce* = *hoc die*; *de luce vigilare* – wczesnie się obudzić; 3. światło życiowe, życie; 4. życie publiczne; 5. ratunek, zbawienie; zob.: A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań-Warszawa-Lublin 1958³.

⁸ Por. *Euchologion, eucharologia*, w: B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Pallotinum, Poznań 2006, s. 448-449 (dalej: Llit.); więcej na temat eucharologii większej i mniejszej, oraz odnośna bibliografia: zob. W. Mocydlarz, *Serce Jezusa w liturgii*, Wyd. Petrus, Kraków 2009, s. 213, przyp. 7; oraz w biuletynie Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, w części poświęconej formacji liturgicznej: J. Hadalski, *Inspiracje naśladowania błogosławionych i świętych polskich w tekstach eucharologijnych: modlitwy przewodniczącego*, „Anamnesis” 2006 nr 45, s. 78.

⁹ Koniug. 2; (*por.* *lux*) I. *intrans.* – 1. a. świecić, jaśnieć, lśnić się; b. jaśnieć, prześwitywać (przez coś); 2. *przen.* a. być jasnym, wyraźnym, widocznym; b. jaśnieć. II. *trans.*, świecić, rozświecać coś; *lucet* – dnieje; zob. A. Jougan, dz. cyt.

¹⁰ *Lumen*, *-inis*, n., dekl. 3, typ. I – 1. światło; *l. extollo* – roztaczam światłość; 2. świecznik, świeca, pochodnia, światło dzienne, dzień; 3. dar widzenia, światło oczu, oczy; *lumina*; 4. okno; 5. ozdoba; blask; jasność wyrazistość; 6. ratunek, pomoc, zbawienie; zob. *tamże*.

razy w nom. (acc.; voc. l.poj.), oraz 15 razy w gen. l.poj., jak również 10 razy w abl. l.poj.; natomiast brak formy w dat. l.poj. Jeśli chodzi o liczbę mnogą tegoż rzeczownika, to brakuje nam tu formy występującej w nom. (acc.; voc.) oraz w dat. (abl.). W MR 2002 odnajdujemy tylko pewne modyfikacje tego rzeczownika w nom. (zamiast *lumina* – 1 raz *luminária*), oraz w gen. (zamiast *luminum* – 2 razy *lúminum*) i w dat. (zamiast *luminibus* – 2 razy *lumináribus*). Spośród tej grupy oracji z eucharologii mniejszej, zawierających rzeczownik *lumen*, spotykamy: 13 kolekt, 4 modlitwy nad darami, 4 modlitwy po Komunii, oraz 2 modlitwy nad ludem, 16 modlitw inspirowanych psalmami i innymi tekstami biblijnymi (tj.: 4 antyfony na wejście i 10 na Komunię, jak również 3 inne, bardzo rozbudowane antyfony na różne okazje w roku liturgicznym) oraz 4 inne oracje, m.in. można także dodać do nich 1 orację (rymowaną formułę) i 3 aklamacje dialogowane (po każdym *Lumen Christi* – odpowiedź – *Deo gratias*) w czasie elewacji paschału podczas liturgii światła, tj. obrzędu poświęcenia ognia i paschału oraz uroczystego, procesjonalnego wniesienia go do Kościoła podczas Wigilii Paschalnej.¹¹ Natomiast z eucharologii większej wymienimy: 2 Modlitwy Eucharystyczne (II ME – 1 raz, ME na msze w różnych potrzebach – 6 razy), 6 prefacji, 2 uroczyste błogosławieństwa. Osobną, a jednocześnie pod względem formalnym bardzo uroczystą (niem. *Hochgebet*) modlitwą jest *Exsultet*, który ze względu na jego anamnetyczno-epikletyczny charakter,¹² naszym zdaniem także należy włączyć do eucharologii większej. Zarówno w *Preaeconii paschalis forma longior* jak i *forma brevior* – aż 9 razy pojawia się w różnych odmianach rzeczownik *lumen*, *-inis* i 3 razy w formie czasownika.

2. Typologia i umiejscowienie formuł „światła” oraz ich związki syntagmatyczne

Postaramy się podać typologię i umiejscowić poszczególne syntagmy „światła” według ich numeracji ciągłej, tj. kolejności ich występowania, utworzonej na potrzeby artykułu. Kryterium stanowią dla nas trzy analizowane syntagmy i ich związki treściowe. Pozwoli nam ono ukazać całościowy obraz umiejscowienia tych formuł w *Mszale rzymskim*, a typologia ich teologicznych treści ukaże nam obszary tematyczne, w których się one pokrywają i różnią między sobą.

¹¹ Powstała na ten temat praca habilitacyjna, która ukazała się drukiem; por. K. Lijka, *Rewaloryzacja roli paschału w odnowionej liturgii Wigilii Paschalnej*, Poznań 2007, s. 131-159.

¹² Poza tym, struktura (wraz z własną prefacją) orędzia paschalnego bardzo mocno upodabnia się do struktury modlitwy eucharystycznej. *Exsultet* jest poprzedzony dialogiem i zakończony aklamacją *Amen*; por. *Orędzie paschalne (exsultet)*, w: *Llit.*, s. 1123.

2.1. „Lux” – światło

2.1.1. Teologiczne treści euchologii mniejszej

1. K o l e k t y – Bóg nazwany jest doskonałym światłem błogosławionych (*lux perfecta beatorum*) (1K), a prawdziwa wiara z pomocą świętych ma być zawsze naszym światłem i mocą (*semper lux et fortitudo nostra*) (2K).¹³ Wyrażają one prośbę do Boga Wszechmogącego, by się okazało w chwili przyjścia (objawienia się) Jego Jednorodzonego Syna, że jesteśmy dziećmi światłości (*filios nos esse lucis Unigeniti tui manifestet adventus*) (3K). Proszą o dar Boga, by ten, który uczynił najświętszą noc narodzenia jako jaśniejąca blaskiem prawdziwej światłości, udzielił radości nieba tym, którzy na ziemi poznali misteria światła (*cuius in terra mysteria lucis agnovimus*) – a w polskim tłumaczeniu mszału (którego tajemnicę Wcielenia poznaliśmy na ziemi) (4K). Modlitwy te odwołują się do działania Boga, który ciemności świata rozprasza światłością (*tuæ lucis adventu mundi tenebras effugasti*, tj. przyjściem, narodzeniem Syna – *magnificentiam nativitatis Unigeniti tui*) (5K).¹⁴

W wigilię Zesłania Ducha Świętego Kościół wyraża prośbę, aby blask chwały Boga zajaśniał nad modlącymi się i oświecił ich serca Jego światłem (*lux tuæ lucis corda eorum*) – a polskim tłumaczeniu tej samej modlitwy prosimy Chrystusa „Światłość ze Światłości” o umocnienie darem Ducha Św. (6K).¹⁵

W innych kolektach wierni proszą, aby przez wierną służbę Chrystusowi i Kościołowi doszli do radości wiecznej światłości (*æternæ lucis gaudia*) (7K), albo dzięki nauce świętych, która oświeca Kościół, by postępować jak dzieci światłości (*filii lucis iugiter ambulemus*) (8K), abyśmy żyli w świetle Bożej prawdy (*ut in tuæ veritatis luce iugiter ambulemus*) (19K).¹⁶

¹³ W polskim wydaniu mszału tekst pierwszej z kolekt został zupełnie zmieniony („Boże, Ty przez uniżenie się Twojego Syna podźwignąłeś upadłą ludzkość...” – jest to modlitwa na poniedziałek po IV Ndz. Wielkanocnej (*Dominica IV Paschae. Feria secunda*) – P 765co (1K). Natomiast druga pochodzi ze wspomnienia św. Jana Damasceńskiego (4 grudnia) (*Præprium de Sanctis. Die 4 decembris*) – S1921co (2K).

¹⁴ Kolekty z okresu Adwentu i Narodzenia Pańskiego: na sobotę po II Ndz. Adw. (*Dominica II Adventus. Sabbato*) – A 67co (3K); na uroczystość Narodzenia Pańskiego, na mszę w nocy (*In Nativitate Domini. Sollemnitatis. Ad Missam in nocte*) – N 153co (4K); na mszę z 5 dnia w oktawie Narodzenia Pańskiego (29 grudnia) (*Die 29 decembris. De V die infra octavam Nativitatis Domini*) – N 173co (5K).

¹⁵ Modlitwa ta (*Dominica Pentecostes. Sollemnitatis. Ad Missam in Vigilia: K druga do wyboru*) – P 914co (6K) w MR_pl 2010 została więc znacznie zmodyfikowana.

¹⁶ Por. w polskim tłumaczeniu (7K) brak w tej syntagmie *lux, -cis*. Chodzi

Natomiast w modlitwie wspominającej zmarłego prosimy, by Bóg usłyszał błaganie Kościoła o miłosierdzie nad sługą, który jako włączony do ludu Bożego odszedł do Pana, aby został przyjęty do społeczności świętych w Królestwie pokoju i światła (*in pacis ac lucis regione constituas*) (9K), inna (trzecia) modlitwa z tej grupy, odwołując się do miłosiernego Boga, w którym żyją zmarli, a święci znajdują pełnię szczęścia, wyraża prośbę, by zmarły, który nie widzi już światła ziemskiego, mógł korzystać z pociechy wiecznego światła (*æternæ tuæ lucis solatio perfruatur*) (10K), a zaraz po niej następująca (piąta) – błaga o przebaczenie grzechów, życie w dniu zmartwychwstania i odpoczynek w rozkoszy (przyjemności, „klimacie”) światłości (*in lucis amœnitâte requiescat*) (11K).¹⁷

Wspaniale koresponduje z wymienionymi modlitwami jeszcze inna, która uświadamia nam, że w sakramentach mamy udział w dobrach wiecznych żyjąc tu na ziemi i jednocześnie wyraża prośbę do Boga, by kierował naszym życiem tak, byśmy doszli do światłości, w której On sam przebywa (*in qua ipse es, lucem perducas*) (12K).¹⁸ W kolejnej oracji jest mowa o tym, że Bóg daje skuteczność nauczania świętym swoim, dzięki czemu ludy pogańskie przeszły z ciemności do światła prawdy (*infidèles pópulos de ténebris ad lucem veritâtis venire tribuisti*) (13K).¹⁹

Przed samym Bożym Narodzeniem podkreśla się w jednej modlitwie rolę Ducha Świętego przy poczęciu Bożego Odwiecznego Słowa przez Niepokalaną Dziewicę, która stała się jego świątynią, bo została przeniknięta światłem Ducha Bożego (*ineffabile Verbum... Virgo immaculata suscepit, et, domus divinitatis effecta, Sancti Spiritus luce repletur*) (14K). Natomiast w samą uroczystość Bożego Narodzenia, świadomi, że jesteśmy skąpani w Bożym, nowym świetle Wcielonego Słowa (*nova incarnati Verbi tui luce perfundimur*), modlimy się, aby to światło odbijało się w naszych czynach

o kolektę na wspomnienie św. Piotra Damianiego (21 lutego) (*Proprium de Sanctis. Die 21 februari. S. Petri Damiani, episcopi et Ecclesie doctoris*) – S143co (7K); oraz ta, która przeznaczona jest na wspomnienie św. Bernarda, opata (20 sierpnia) (*Die 20 augusti. S. Bernardi, abbatis et Ecclesie doctoris*) – S1689co (8K). Podobnie we wspomnienie św. Oskara (3 lutego) (*Die 3 februarii. S. Ansgarii, episcopi*) – A1422co (19K).

¹⁷ W MR_pl 2010, podobnie jak w MR 2002, jest to druga do wyboru kolekta w III części mszy w różne wspomnienia zmarłych. 10. Msza za jednego zmarłego (*Missæ Defunctorum. III. In Variis Commemorationibus. A. Pro uno defuncto. 1.* – K druga do wyboru) – D3140co (9K). Następne, z IV części tej grupy modlitw: 24 i 26. Modlitwy za jednego zmarłego (3. *Aliæ orationes*) – D3149co (10K), (5. *Aliæ orationes*) – D3155co (11K).

¹⁸ Modlitwa na sobotę po II Ndz. Wielkiego Postu (*Dominica II in Quadragesima. Sabbato*) – Q 367co (12K).

¹⁹ Msze wspólne o pasterzach. 31. Msza o misjonarzu (*Commune Pastorum. V. Pro missionariis. 1.* – K pierwsza do wyboru) – C2199co (13K).

(*in nostro respléndeat ópere*) i jaśniało przez wiarę w naszym umyśle (*per fidem fulget in mente*) (15K). Konsekwentnie w dalsze dni tego okresu liturgicznego mówi się o nowym świetle, które na niebie zwiastowało przybycie Zbawiciela świata (*ad redemptiónem mundi luce nova cælórum procéssit*) (16K). Podobnie w następnej kolekcie jest mowa o nowym świetle, którym zabłysnął Bóg przez przyjście Jednorodzonego Syna swego (*per advéntum Unigéniti Filii tui nova luce radiáre dignátus es*) (17K).²⁰

Interesująca syntagma pojawia się w kolekcie na okres paschalny. Jest ona błaganiem Boga, by nigdy nie dopuścił do utraty światła Jego prawdy (*numquam a tuæ veritátis luce discédant*) u grzeszników, którym przywrócił On niewinność i których wyzwolił z ciemności niewiary (*quos de incredulitátis ténebris liberásti*), by zwracał ich serca ku Sobie (18K).²¹

2. Modlitwy nad darami – żadna z nich nie pochodzi z okresu zwykłego czy mocnego w liturgii Kościoła, tylko ze wspomnień i tekstów wspólnych. Koncentrują się przede wszystkim na wierze i umocnieniu serc wierzących. Pierwsza z nich jest prośbą o przeniknięcie przez Ducha Świętego sprawujących Eucharystię światłem wiary (*Spiritus Sanctus fidei luce perfúndat*), podobnie jak to było w życiu św. Ambrożego (1MnD). Także w oracji z tekstów wspólnych o doktorach Kościoła słyszymy o Duchu Świętym przenikającym światłem wiary (...*fidei luce perfúndat*) (3MnD), a we mszy wspomnienia zmarłych prosimy za poleconych naszym modlitwom o łaskę nagrody w życiu przyszłym, ponieważ pozostawali w tym świetle wiary katolickiej (*quia in fide cathólica in hac luce permansérunt*) (4MnD). Natomiast we wspomnienie Dziewicy Maryi prosimy o łaskę oświecenia światłem Ducha Świętego, tak jak to było Jej udziałem (*Sancti Spirítus luce irradiáta, exémplo beátæ Virginis Mariæ*) (2MnD).²²

²⁰ Pierwsza z nich: Msza na dni powszednie Adwentu (od 17 do 24 grudnia): 20 grudnia (*In Feriis Adventus a die 17 ad diem 24 decembris. Die 20 decembris*) – A 122co (14K). Druga: Msza o świcie w uroczystość Bożego Narodzenia (*In Nativitate Domini. Ad Missam in aurora*) – N 158co (15K). Dalej: Na mszę w środę (4 stycznia) przed uroczystością Objawienia (Epifanii) w okresie Narodzenia Pańskiego (*In feriis temporis Nativitatis. Feria quarta. Collecta ante sollemnitate Epiphaniæ*) – N 221co (16K), oraz w sobotę przed Epifanią (7 stycznia) (*Sabbato. Collecta ante sollemnitate Epiphaniæ*) – N 239co (17K).

²¹ Modlitwa na środę po V Ndz. Wielkanocnej (*Dominica V Paschæ. Feria quarta*) – P 810co (18K).

²² Wspomnienie św. Ambrożego, biskupa i doktora Kościoła (7 grudnia) (*Prorpium de Sanctis. Die 7 decembris. S. Ambrosii, episcopi et Ecclesiæ doctoris. Memoria*) – S1925so (1MnD). Zob. prawie ta sama oracja, tylko że dostosowana do tekstów wspólnych, znajduje się w części V. Msze wspólne o doktorach Kościoła. 35. Msza o doktorze Kościoła (*Commune*

3. Modlitwy po Komunii – na 6 tych oracji, aż 4 znajdują się w formularzach mszy za zmarłych. Pierwsza z nich jest wyrazem ufności i nadziei, by ci, za których złożono paschalną Ofiarę, otrzymali od Boga udział w Jego światłości i pokoju (*ut fámuli tui defúncti in mansiónem lucis tránseant et pacis, pro quibus paschále celebrávimus sacraméntum*) (1MpK), druga prawie taka sama, tylko przeznaczona na okres paschalny (2MpK), a trzecia jest błaganiem o pokój i światłość wieczną dla rodziców (*réquiem et lucem obtíneat perpétuam*) (3MpK), oraz modlitwa o dar udziału w światłości wiekuiestej dla wszystkich sług spoczywających w Chrystusie, której przedsmak otrzymujemy już tu w przyjętym Najświętszym Sakramencie (*lucis aetérnae consórtium, qui, in hac luce pósiti, tuum consecúti sunt sacraméntum*) (6MpK).²³ Ostatnie dwie odnajdujemy w okresie zwykłym: jako prośbę o zapewnienie zbawienia i utwierdzenie w świetle Bożej prawdy (*in tuae veritátis luce confirmet*) mocą przyjętego sakramentu (4MpK), oraz taką samą w tekstach wspólnych o świętych (5MpK).²⁴

Doctorum Ecclesiae. 2.) – C2227so (3MnD). We mszach za zmarłych jest małe zamieszanie. MR 2002 orację – D3175so (4MnD) ma umiejscowioną w: *Missae defunctorum. III. In variis commemorationibus. B. pro pluribus vel pro omnibus defunctis.* W MR_pl 2010 brak w czystej postaci tej samej oracji. Podobieństwa można znaleźć w cz. II. Msze w rocznicę śmierci lub pogrzebu. 8. Modlitwy do wyboru w rocznicę śmierci: „Panie... obdarzyłeś światłem wiary” oraz w: 12. Msza za wielu albo za wszystkich zmarłych: „...Ty im dałeś łaskę chrześcijańskiej wiary, udzieli im wiecznej radości”. W (II. cz.) Mszach wspólnych o Najświętszej Maryi Pannie. 7. (...) w okresie Narodzenia Pańskiego – znajduje się ostatnia z tej grupy oracja – (*Commune Beatae Mariae Virginis. I. Tempore „per annum”.* 4.) – C1994so (2MnD).

²³ Konkretnie ze Mszy we Wspomnienie Wszystkich wiernych zmarłych (2 listopada. Pierwsza Msza) (*Die 2 novembris. In Commemoratione Omnium Fidelium Defunctorum.* 1.) – S1854pc (1MpK); ze Mszy za Zmarłych w okresie paschalnym (*Missae Defunctorum. I. In Exsequiis. C. Tempore paschali*) – D3099pc (2MpK); dalej: według MR 2002 z *Missae defunctorum. IV. Orationes diversae pro defunctis. 11. Pro parentibus*, a w MR_pl 2010 ze Mszy za Zmarłych. IV. Modlitwy mszalne za zmarłych. 37. (...) za zmarłych rodziców – D3230pc (3MpK), podobnie 36. (...) rodziców celebransa; dalej: według MR 2002 z *Missae defunctorum. III. In variis commemorationibus. B. Pro pluribus vel pro omnibus defunctis.* 6., a w MR_pl 2010 ze Mszy za Zmarłych. III. Msze w różne wspomnienia zmarłych. 14. (...) za wielu lub za wszystkich zmarłych. Tu: druga oracja do wyboru – D3187pc (6MpK).

²⁴ Oracja na XIX Ndz. Zwykłą (Dominica XIX „Per Annum”) – O1039pc (4MpK) oraz: MR 2002 umieszcza ją w *Commune Sanctorum et Sanctarum. I. Pro omnibus Sanctorum ordinibus. A. Pro pluribus Sanctis.* 3., natomiast MR_pl 2010 we Mszach wspólnych. VII. (...) o Świętych mężczyznach i kobietach. 44. Msza o świętym – C2274pc (5MpK).

4. Modlitwy inspirowane psalmami oraz innymi tekstami biblijnym i – antyfony na wejście (ant. *ad introitum*) i na Komunię (ant. *ad communionem*)

na wejście – dzień przyjścia Pana ze świętymi jest dniem wielkiej światłości (*in die illa lux magna*)²⁵ (zob. 1-3AW), dostrzeżonej przez naród kroczący w ciemności (*vidit lucem magnam*) (zob. 8AW);²⁶ dniem, który zajaśniał, a przez to wielkie światło zstąpiło na ziemię (*descendit lux magna super terram*) i zabłysło nad mieszkańcami krainy mroków (zob. 4-5AW),²⁷ światło zabłysło (*Lux fulgebit*) w owo *hodie* – tj. gdy Chrystus się narodził²⁸ (zob. 9-10AW); jest też prośba o światłość wieczną (*lux perpetua luceat eis*) dla tych, którzy odeszli do wieczności (6-7AW).²⁹

na Komunię – Jezus Chrystus Objawia się ostatecznie światłość świata (*Ego sum lux mundi*, J 8,12) (1-3AK) oraz światłość wieczna (wiekuista – *aeterna*) (5AK) i ustawiczna (stała, trwała – *perpetua*) (4AK), a ponieważ Bóg trwa w światłości (*Deus est in luce*), my także możemy w niej chodzić (*in luce ambulamus*) i mieć udział w Nim (6AK).³⁰

5. Inne oracje³¹

– modlitwa nad ludem – jedyna zawierająca naszą syntagmę „*lux, -cis*”, jest błaganiem w intencji słabych, śmiertelnych, chodzących pośród

²⁵ Są to trzy antyfony na wejście będące parafrazą tekstu proroka Zachariasza (por. Za 14,5-7) na wtorek po I-II-III Ndz. Adwentu; według konkordancji są to: – A 11ai (wg mojej sygnatury 1AW), – A 46ai (2AW), – A 81ai (3AW). N 220ai (8AW = 5AW), zob. niżej.

²⁶ Następne dwie antyfony na wejście na poniedziałek i środę (lub 2 i 4 stycznia przed Obj. Pańskim): – N 208ai (4AW), – N 220ai (5AW); por. Iz 9,1-2.

²⁷ Dwie takie same antyfony, zbudowane na kanwie tekstów Iz 9,2.6 i Łk 1,33, na Mszę o świcie w uroczystość Narodzenia Pańskiego – N 157ai (9AW) oraz na uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi (1 stycznia) – N 188ai (10AW).

²⁸ Dwie identyczne antyfony na wejście z formularza na Wspomnienie wszystkich wiernych zmarłych (2 listopada) – S1855ai (6AW) oraz na Mszę pogrzebową poza okresem wielkanocnym – D3082ai (7AW). Obydwie inspirowane tekstem z 4Ezd 2,34.35.

²⁹ Antyfony na Komunię – 3 takie same, inspirowane J 8,12: na poniedziałek po V Ndz. Wlk. Postu – Q475am (1AK), na III Ndz. Zwykłą – O 942am (2AK), na XXIII Ndz. Zw. – O1062am (3AK), na Mszę za Zmarłych. III. W różne wspomnienia. B.3. Za wielu lub wszystkich zmarłych – D3176am (5AK) [tej ant. brak w tym miejscu w MR_pl 2010], oraz inspirowaną Ezdr 2,34-35 na Mszę pogrzebową poza okresem wielkanocnym – D3086am (4AK), jak również ant. ze wspomnienia św. Katarzyny Sienneńskiej (29 kwietnia) – S1486am (6AK).

³⁰ Np. *oratio, oratio super populum, oratio benedictionis, oratio devotionis, oratio universalis, monitio – admonitio* itp.

ciemności, o obronę przed wszelkim złem, aby miłosierny Bóg uratował ich, ożywiał zawsze swoim światłem (*sustenta fráguiles, et inter ténebras mortálium ambulántes tua semper luce vivífica*) i doprowadził do osiągnięcia najwyższego dobra (1MnL).³²

– modlitwy błogosławieństwa świecy: mamy tutaj dwie oracje przeznaczone na święto zamykające cykl uroczystości związanych z objawieniem się Wcielonego Słowa. W pierwszej z nich, podczas błogosławienia świec przyniesionych do świątyni przez wiernych, prezbiter wypowiada słowa, które określają Boga jako źródło wszelkiego światła (*omnis lúminis fons et orígo*). Chodzi o światło, które ma oświecać pogan (*Lumen ad revelatióne[m] géntium*). Pod koniec oracji prosi, by lud Boży doszedł drogą cnót do niekończącej się światłości (*per virtútu[m] sémitam ad lucem indeficiénte[m] pervenire...*) (1Or). W drugiej natomiast Boga nazywa światłością prawdziwą, oraz podobnie jak w pierwszej – źródłem [krzewicielem, roznosicielem] światła (*lumen verum, aetérnae lucis propagátor et auctor*). Po czym natychmiast kieruje prośbę do Niego, by oświecił [wiecznym światłem] serca wiernych (*córdibus infúnde fidélium perpétui lúminis claritátem*) zgromadzonych ze świecami, które płoną, i by mogli kiedyś oglądać blask Bożej chwały (*quicúmque in templo sancto tuo splendóre praeséntium lúminum adornántur, ad lumen glóriæ tuæ feliciter váleant pervenire*) (2Or).³³

– wezwanie do modlitwy powszechnej – skierowana do Boga za tych, którzy nie wierzą w Chrystusa, by oświeceni światłem Ducha Świętego sami byli w stanie wejść na drogę zbawienia (*ut, luce Sancti Spíritus illustráti, viam salútis et ipsi váleant introíre*) (3Or).³⁴

– modlitwa po czytaniu – podczas Wigilii Paschalnej, po trzecim czytaniu z Wj 14,15 –15,1, w drugiej oracji do wyboru, prezbiter wypowiada

³² W MR_pl 2010 nie ma modlitw nad ludem w poszczególnych formularzach (tak jak w MR 2002), lecz są zebrane w jednym miejscu w liczbie 26: tj. 16. na wszystkie okazje, 17. Wielki Tydzień, 18. w Okresie Wielkanocnym, a od 19 do 24 na wszelkie okazje, natomiast 25-26 do zastosowania w liturgicznych dniach świętych. Nasza oracja, która jest echem oracji łacińskiej (Q 425sp = 1MnL), ma nr 7: „Boże, nasz Ojczy, oświeć swoich wiernych, aby poznawali Twoją wolę i mogli czynić to, co się Tobie podoba. Przez...”, zob. MR_pl 2010, s. 395*.

³³ Dwie oracje do wyboru, stosowane podczas błogosławienia świec, w pierwszej procesyjnej formie, na święto Ofiarowania Pańskiego (*in Praesentatione Domini*) – 2 lutego: pierwsza z nich – S1409bn (1Or), oraz druga – S1410bn (2Or).

³⁴ Jest to siódme *monitio* – *admonitio* (zachęta, wezwanie) do modlitwy powszechnej (*oratio universalis*) podczas Liturgii Wielkiego Piątku (*feria VI in Passione Domini. VII. Pro iis qui in Christum non credunt*) – T588mn (3Or).

słowa, w których stwierdza się, że Bóg w świetle Nowego Testamentu objawił znaczenie cudownych wydarzeń dawnych czasów (*primis tempóribus impléta mirácula novi testaménti luce reserásti*) (4Or).³⁵

– oracja pobożnościowa – modlitwa dziękczynna św. Tomasza z Akwiny, w której Boga w Trójcy Jedynej nazywa prawdziwym Światłem (*tu, cum Fílio tuo et Spírítu Sancto, Sanctis tuis es lux vera*) (5Or).³⁶

2.1.2. Teologiczne treści euchologii większej

1. Modlitwa eucharystyczna – chodzi tu o *Commemoratio* – wspomnienie zmarłych w Kanonie Rzymskim (*Canon Romanus*), które głośno odmawia główny celebrans z rozłożonymi rękami (postawa *oranta*): „Błagamy Cię, daj tym zmarłym* oraz wszystkim spoczywającym w Chrystusie * udział w Twojej radości, światłości i pokoju” (*Ipsis, Dómine, et omnibus in Christo quiescéntibus, locum refrigérii, lucis et pacis, ut indúlgeas, deprecámur*) (I--ME).³⁷

2. Prefacje – Pierwszą modlitwą dziękczynienia jest ta, która wychwala Boga w Tajemnicy Narodzenia Jego Syna, a jej wiodącym tematem jest Chrystus jako światłość, Wcielone Słowo. Przez Jego tajemnicę oczom naszej duszy zajaśniał nowy blask Bożej światłości (*Quia per incarnáti Verbi mystérium nova mentis nostræ óculis lux tuæ claritátis infúlsit*) (1Pref). Należy tu dodać także prefację, której tematem jest nowe życie w Chrystusie. Staje się ono udziałem synów światłości, którzy rodzą się przez Niego do życia wiecznego (*Per quem in aetérnam vitam filii lucis oriúntur*) (2Pref). Następną jest stała prefacja z IV-ME, będąca całościowym ujęciem historii zbawienia. Odmawiający ją celebrans składa dziękczynienie, wysławia i wychwala Boga w Jego transcendencji, Boga, który jest przedwieczny, trwa na wieki i mieszka w niedostępnej światłości (*qui es ante sácula et pérmanes in aetérnum, inaccessibleem lucem inhábitans*) (3Pref). Ostatnią prefacją z tej grupy euchologii jest ta, która została umieszczona w dodatku do MR 2002.

³⁵ Wyjątkowego znaczenia nabiera syntagma tej oracji w kontekście treści czytania, które mówi o przejściu przez Morze Czerwone. Okres Paschalny. Wigilia Paschalna w Świętą Noc. Nr 26. Oracja – P 623or (4Or).

³⁶ Zob. MR 2002 – *Gratiarum actio post Missam. Oratio S. Thomæ Aquinatis* – Z3340od (5Or). W MR_pl 2010 brak tej modlitwy.

³⁷ W MR 2002 syntagma ta występuje 2 razy w I-ME, ponieważ cały jej tekst jest umieszczony w dwóch miejscach: – T 570pe oraz – M1253pe (I-ME). Pierwszy *topos* – w *Sacrum Triduum Paschale. Feria V in Cena Domini. Ad Missam vespertinam*. 29. Jest to czwartek Wielkiego Tygodnia 310. Natomiast drugi *topos* – w *Ordo Missae – Preces Eucharisticae Prex Eucharistica I, seu Canon Romanus*. 95. *Commemoratio...* Natomiast w MR_pl 2010 pojawia się tylko raz w *Ordo Missae*. 311*.

W MR_pl 2010 umieszczono ją w części pt. *Modlitwy Eucharystyczne w Mszach z udziałem dzieci*, zaraz po innych prefacjach. Wielbi ona Boga za słońce i gwiazdy, i za słowa, którymi poucza uczestników liturgii (*Tibi laus pro luce diēi atque pro verbo, quo mentes nostras illúminas*) (4Pref).³⁸

3. Uroczyste błogosławieństwa – pierwsze, ma m.in. upraszać Boga, który przez wcielenie Syna rozproszył ciemności świata (*qui incarnatióne Filii sui mundi ténebras effugávit*) oraz przez wydarzenie Jego narodzenia napełnił tę noc światłem (*hanc noctem /.../ sacratíssimam irradiávit*), by oddalając ciemności naszego grzechu, oświecił nasze serca światłem (*irrádiet corda vestra luce virtútum*) (1Bs). Drugie z nich jest bardzo bogate w syntagmy „światła” (łac. *lux, -cis*). Bóg ukazany jest tu jako wzywający nas z ciemności do swego przedziwnego światła (*de ténebris vocávit in admirábile lumen suum*), którym i nas ma uczynić dla naszych braci (*fáciat et vos lucem esse frátribus vestris*). To się stanie, jeśli ufnie będziemy szli za Chrystusem, który jest w uroczystość Epifanii ukazującym się światu światłem jaśniejącym w ciemności (*Christum sequímini confidéter, qui hódie mundo appáruit lux relúcens in ténebris*), Światłością ze Światłości (*lucem de luce*) (2Bs). Ostatnie błogosławieństwo ma charakter eschatyczny – wyraża pragnienie daru przebaczenia grzechów żyjącym, a pokoju i światła dla wszystkich zmarłych (*ómnibus defúntis locum concédát lucis et pacis*) (3Bs).³⁹

2.1.3. Podsumowanie teologicznych treści syntagmy „lux”

Z przeprowadzonej kwerendy oraz analizy treści syntagmy *lux* wyłania się obraz i obszar znaczeniowy wszystkich jej miejsc (*topos*) występowania. Bogactwo treści teologicznych, jakie zawierają, jest niepodważalne. Trzeba stwierdzić, że sporo z wymienionych modlitw, w których znajduje się syn-

³⁸ Kolejno są to: (4) 1. Prefacja o Narodzeniu Pańskim. „Chrystus światłością”. 20* (*Praefatio I De Nativitate Domini. De Christo luce*. 35.) – M1189vd (1Pref); (21) 2. Prefacja Wielkanocna. „Nowe życie w Chrytusie”. 38* (*Praefatio paschalis II. De vita nova in Christo*. 46.) – M1200vd (2Pref); prefacja własna w IV-ME. 328*, (91) 288* (*Prex Eucharistica IV. 116. VD.*) – M1270vd (3Pref). Czwarta z nich, zob. I-ME w Mszy z udziałem dzieci. Temat wiodący: „Bóg naszym Ojcem”, 355*-358* (por. *Appendix VI. Preces Eucharisticae pro Missis cum pueris*, w MR 2002) – Z3289vd (4Pref).

³⁹ W MR_pl 2010 są to: Uroczyste Błogosławieństwa. 2. W Narodzenie Pańskie. 382* (MR 2002: *Benedictiones in fine Missae et orationes super populum. Benedictiones sollemnes. 2. In Nativitate Domini*) – M1296bs (1Bs). Następnie – 4. W Objawienie Pańskie. 383* (4. *In Epiphania Domini*), błogosławieństwo, które ma aż 3-4 syntagmy, ale jedno oznaczenie – M1298bs (2Bs). *Tamże*. III. Inne Błogosławieństwa. 26. W liturgii za zmarłych. 393* (20. *In celebrationibus pro defunctis*) – M1314bs (3Bs).

tagma „światła” ma kontekst eschatologiczny (we mszach za zmarłych), ale nie znaczy to, by one dominowały.

Zestawienie nasze podzielimy na trzy grupy. Są to treści syntagmy odnoszące się: do Boga; do ludzi (żywych i zmarłych) oraz do stworzeń (rzeczy oraz wszelkie inne oracje).

1. Bóg jest światłem (Ducha Bożego, Wcielonego Słowa, Bożej prawdy, doskonałym, błogosławionym, oświecającym, przenikającym, nowym na niebie, zwiastującym, napełniającym, wielkim, które zabłysło, ożywiający, źródłem wszelkiego światła, jaśniejącym w ciemności, przedziwnym); światłem ze światłości (wiekuistej, wiecznej, niekończącej się, która trwa, jest niedostępna, w której On sam przebywa, której blask zajaśniał; Jezus Chrystus światłością świata); Jego chwała jaśnieje blaskiem.

2. Człowiek (ludzie, wspólnota wierzących): jesteśmy dziećmi (synami) światłości; sprawujących Eucharystię Duch Święty przenika światłem wiary; serca wiernych oświecone są światłem Ducha Świętego; (prosimy, by zmarły mógł) korzystać z pociechy wiecznego światła, odpoczywać w rozkoszy światłości, mieć udział w Jego światłości (wiekuistej, wiecznej).

3. Stworzenie (rzeczy, inne oracje): noc (narodzenia) napełniona światłem (jaśnieje blaskiem prawdziwej światłości), ciemności świata rozprasza Bóg światłością; Królestwo światła (misteria – Tajemnica Wcielenia); wiara (katolicka) jest naszym światłem; łaska oświecenia światłem Ducha Świętego.

2.2. „Lucere” – świecić

Z euchologii mniejszej mamy tu tylko po dwie antyfony na wejście oraz na Komunię, w których użyto syntagmy *lúceat* w odniesieniu do *lux*, *-cis*, albo *lux perpétua*. Znajdują się w antyfonach już omawianych.⁴⁰

2.2.1. Teologiczne treści euchologii większej

1. Modlitwa eucharystyczna zawiera syntagmę – prośbę, aby rozproszony lud Boży jaśniał (świecił) jako profetyczny znak jedności i harmonii (*unitatis et concórdiae prophéticum signum elúceat*⁴¹). Chodzi tu o ME, której tematem jest Kościół postępujący na drodze do jedności.⁴²

⁴⁰ Por. wyżej: – S1855ai (6AW), – D3082ai (7AW), – S1858am (która jest wzięta z drugiej części tej ant., która następuje tutaj) => – D3086am (4AK).

⁴¹ Czas. *eluceo*, *eluxi*, 2. coniug. – ozn.: świecić, błyskać, wpadać w oczy, wyróżniać się; por. A. Jougan, dz. cyt.

⁴² Brak jej w MR_pl 2010. W MR 2002: *Prex Eucharistica quae in Missis pro variis necessitatibus adhiberi potest. I. Ecclesia in viam unitatis progrediens* – M1362pe. Następuje ona w MR 2002 zaraz po ME o tajemnicy pojednania. Są jeszcze w nim trzy inne ME w różnych potrzebach (*II. Deus Ecclesiam suam in viam salutis conducens; III. Iesus via ad Patrem; IV. Iesus pertransiens benefaciendo*).

2. Uroczyste błogosławieństwo używa syntagmy *relúcens*, która w sposób dynamiczny orzeka o świetle (*lux, -cis*), a która została już przez nas omówiona.⁴³

2.3. „Lumen, -inis” – światło⁴⁴

2.3.1. Teologiczne treści eucharystii mniejszej

1. Kolekty – w okresie Narodzenia Pańskiego nazywa się Boga światłością wszystkich narodów (*illuminátor ómnium géntium*) i prosi, by w sercach wiernych pełnym blaskiem zajaśniało światło prawdy (*illud córdibus nostris spléndidum lumen infúnde*) (1K*). Następna modlitwa dnia Kościół prosi Boga, który objawił w swym Synu wszystkim narodom blask wiekistej mądrości (tekst oryginalny mówi o świetle, a nie mądrości – *per Fílium tuum æternitátis tuæ lumen cunctis géntibus suscitásti*), byśmy przez poznanie chwały naszego Odkupiciela doszli do wiecznej światłości (*ad perpétuam claritátem*) (2K*).⁴⁵

Z kolei modlitwa dnia w okresie paschalnym uprasza Boga, którego nazywa nadzieją i światłością szczerych serc (umysłów) (*Deus, spes et lumen sincérum méntium*) (3K*).⁴⁶

Na okres zwykły także znajdziemy orację, która kreśli obraz Boga ukazującego błądzącym źródło prawdy (*Deus, qui errántibus, ut in viam possint redíre, veritátis tuæ lumen osténdis*), by mogli wrócić na drogę sprawiedliwości (4K*).⁴⁷

Następna kolekta zawierająca naszą syntagmę znajduje się w formularzu mszy na wspomnienie prezbitera św. Jana Eudesa. Jest to prośba o coraz lepsze poznawanie Boga i życie w świetle Ewangelii (*in tua sciéntia crescéntes, secúndum Evangélii lumen fidéliter conversémur*) (5K*).⁴⁸

⁴³ Por. wyżej: uroczyste błóg. w Objawienie Pańskie – M1298bs (1Bs).

⁴⁴ Wszystkie oracje tej syntagmy (*lumen, -inis*) będziemy wyróżniać gwiazdką (*), np. 1K*.

⁴⁵ W MR_pl 2010 kolekta przeznaczona na 9 stycznia albo środę po Niedzieli Objawienia Pańskiego (w MR 2002 – *In feriis temporis Nativitatis. Feria quarta. Post sollemnitate Epiphaniae*) – N 222co (1K*); następna: na 10 stycznia albo czwartek po Niedzieli Objawienia Pańskiego (*Feria quinta. Post sollemnitate Epiphaniae*) – N 228co (2K*).

⁴⁶ Oracja ta w MR_pl 2010 została całkowicie wymieniona na nową: „Boże, Ty chciałeś, aby Twój Syn przez śmierć na drzewie krzyża uwolnił nas spod władzy szatana...” (piątek II tyg. wielkanoc.) – (w MR 2002: *Dominica II Paschae seu de divina Misericordia. feria sexta*) – P 712co (3K*).

⁴⁷ Modlitwa z XV Ndz. Zw. (*Dominica XV „Per Annum”*) – O1011co (4K*).

⁴⁸ Wspomnienie dowolne na 19 sierpnia, św. Jana Eudesa, prezbitera (*Proprium de sanctis. Die 19 augusti – S. Ioannis Eudes, presbyteri*) – S1687co (5K*).

Kolejne dwie oracje pochodzą z tekstów wspólnych, z których jedna jest bardzo podobna do (5K*). Bóg określany jest w nich światłem wiernych i pasterzem dusz (*Deus, fidélium lumen et pastor animárum*) (6K*), oraz Tym, który doprowadził przodków (wezwał) do przedziwnego światła Ewangelii (*Deus, qui ... vocásti in admirábile Evangélii lumen*) (7K*).⁴⁹

W modlitwie dedykowanej ewangelizacji ludów, celebrans zwraca się do Boga, który posłał na świat Syna swego, który jest prawdziwą światłością (*Deus, qui Fílium tuum lumen verum in mundum misísti*) (8K*).⁵⁰

Inne formy analizowanej syntagmy znajdują się m.in. w euchologii mszy w noc Narodzenia Pańskiego: *Deus, qui hanc sacratíssimam noctem veri lúminis fecísti illustratióne claréscere* (9K*), oraz w niedzielnej celebracji okresu Bożego Narodzenia, w której prosimy Boga oświecającego wszystkich wierzących (tekst oryg. – *fidélium splendor animárum*), aby napełnił cały świat swą obecnością oraz ukazał się wszystkim narodom w blasku swej prawdy (*cunctis pópulis appáre per tui lúminis claritátem*) (10K*).⁵¹

Podobna forma syntagmatyczna pojawia się w modlitwie za zmarłych, gdy prosimy miłosiernego Boga (*Deus indulgentiárum*) o dar nieba (*refrigérii sedem*), błogosławiony pokój i jasność Jego światła (*da ánimæ fámuli tui N., ...quíétis beatitúdinem et lúminis claritátem*) (11K*). Należy tutaj także wspomnieć o oracji już analizowanej, w której dodatkowo pojawia się syntagma „*mundi lúmine caret*” w kontekście Bożego światła (13K* = 10K*).⁵²

Odwwołanie się do potęgi działania Ducha Świętego znajdujemy w modlitwie na dzień zmartwychwstania, gdy prosimy, byśmy zostali przez Niego

⁴⁹ W MR_pl 2010: Msze wspólne. IV. Msze wspólne o pasterzach. 26. Msza o jednym pasterzu. 31” (MR 2002: *Commune Pastorum. III. Pro pastoribus. B. Pro uno pastore. 2.*) – C2178co (6K*), oraz *tamże*, 29. Msza o założycielu miejscowego kościoła, pierwsza kolekta do wyboru, 35” (w MR 2002 jest to druga modlitwa do wyboru: *IV. Pro fundatoribus Ecclesiarum. B. Pro pluribus fundatoribus... vel: Deus...*) – C2192co (7K*).

⁵⁰ Msze i modlitwy w różnych potrzebach. I. Życie Kościoła. 23. Msza o ewangelizację ludów (K 2^a do wyboru) (*Missae et orationes pro variis necessitatibus vel ad diversa. I. 18. Pro evangelizatione populorum. A... vel: Deus...* – K 2^a do wyboru) – V2781co (8K*).

⁵¹ Pierwsza z nich (– N 153co) była już analizowana, zob. wyżej (4K); druga z II Ndz. po Narodzeniu Pańskim (*Dominica II post Nativitatem*) – N 194co (10K*).

⁵² W MR_pl 2010: Msze za Zmarłych. II. Msze w rocznicę śmierci lub pogrzebu. 9. Modlitwy do wyboru w rocznicę śmierci. 213” (*Missae Defunctorum. II. In anniversario. E. Aliae orationes in anniversario*) – D3135co (11K*). Zob. wyżej, oracja (– D149co) była już analizowana (13K* = 10K*).

odnowieni i mogli powstać z martwych do nowego życia w światłości (*per innovationem tui Spiritus in lumine vitae resurgamus*)(12K*⁵³

2. Modlitwy nad darami – grupę modlitw zawierających analizowaną syntagmę otwiera oracja, w której jest mowa o świetle Ewangelii zaniesionym do pogan przez św. Barnabę (*beátus Bárnabas lumen Evangéllii géntibus apportávit*) (1MnD*⁵⁴

Druga modlitwa z tej grupy przeznaczona na szczególną okazję życia Kościoła, podczas synodu lub soboru, ofiaruje Bogu dary i poleca pasterzy zgromadzonych na synodzie (soborze), prosząc dla nich o dar Bożego światła (*grátiam tui lúminis illis impénde*) potrzebnego do wypełnienia stojących przed nimi zadań (2MnD*⁵⁵

Dwie następne związane są z działaniem Ducha Świętego, który prowadził św. Pawła apostoła w jego misji. Prosimy, by Duch Boga Ojca przeniknął nas w składanej właśnie ofierze (*Illo nos, quésumus, Dómine, divína tractántes, fidei lúmine Spíritus perfúndat*), podobnie jak to czynił w przypadku św. Pawła (3MnD*⁵⁶). Taką samą pod względem treści modlitwę znajdziemy we mszy wotywniej ku czci św. Pawła (4MnD* = 3MnD*⁵⁶

3. Modlitwy po Komunii – jest pośród nich prośba – życzenie skierowane do wszechmogącego Boga, by święta uczta, która była celebrowana, udzieliła nowej siły, abyśmy wzorem świętych także i my ukazywali światło prawdy Bożej, zarówno sercem jak i uczynkami (*reféctio sancta subsidium, ut, exémplo beáti N., ...lumen veritátis in corde exhibeámus et ópere*) (1MpK*⁵⁷

⁵³ Por. Niedziela Wielkanocna Zmartwychwstania Pańskiego. Msza w dzień (*Tempus Paschale – Dominica Paschae in Resurrectione Domini. Ad Missam in die. 72.*) – P 649co (12K*⁵³

⁵⁴ Wspomnienie obowiązkowe z 11 czerwca – św. Barnaby, Apostoła (*Proprium de sanctis. Die 11 iunii – S. Barnabae, apostoli, memoria*) – S1551so (1MnD*⁵⁴

⁵⁵ Msze i modlitwy w różnych potrzebach. I. Życie Kościoła. 9. Msza za zgromadzonych na synodzie, 122”-123” (*Missae et orationes pro variis necessitatibus vel ad diversa. I. Pro Sancta Ecclesia. 5. Pro concilio vel synodo*) – V2676so (2MnD*⁵⁵

⁵⁶ Msza z 25 stycznia – Święto nawrócenia św. Pawła, Apostoła (*Proprium de sanctis. Die 25 ianuarii – In conversione s. Pauli, Apostoli. Festum*) – S1396so (3MnD*⁵⁶); Msze wotywnie. 20. Msza o św. Pawle Apostole, 198” (*Missae votivae. 17. De s. Paulo, Apostolo*) – Y3069so (4MnD* = 3MnD*⁵⁶). W wersji łac. – w 4MnD* – brakuje tylko słowa *iúgiter*.

⁵⁷ Msze wspólne. VII. (...) o świętych mężczyznach i kobietach. 49. Msza o wychowawcach, 58”-59” (*Commune sanctorum et sanctarum. IV. Pro educatoribus*) – C 2340pc (1MpK*⁵⁷

W innej oracji Kościoł, który towarzyszy podczas ostatniej drogi wier-
nym przechodzącym do Pana, prosi Boga będącego wiecznym zbawieniem za
chorego i cierpiącego, aby pokrzepiony Ciałem i Krwią Syna Jego, przeszedł
bezpiecznie do królestwa światłości i życia (*ut fāmulus tuus N., cælēsti pane
potūque refēctus, in regnum lūminis et vitæ secūrus pervēniat*) (2MpK*).⁵⁸

Natomiast we wspomnienie św. Macieja, za jego wstawieniem,
prosimy o nieustanne napełnianie nas darami przez Boga oraz przyjęcie do
wspólnoty świętych w światłości (*in partem sortis sanctorum in lumine nos
dignēris accipere*) (3MpK*).⁵⁹

Jest też jedna oracja, która ma trochę zróżnicowaną formę syntagmy
lumina, tj. ma ją w formie *luminaria*. Chodzi o mszę w dzień, od którego
rozpoczyna się przygotowanie bliższe do Bożego Narodzenia. Prosimy
wtedy Boga o spełnienie naszych pragnień, tj. by nasycił nas swymi
Darami, tak zapalił nas również ogniem Ducha Świętego, byśmy zajaśniali
jak żywe światła (*velut clara luminaria fulgeamus*) wobec nadchodzącego
Pana (4MpK*).⁶⁰

4. Modlitwy inspirowane psalmami i innymi tek- stami biblijnymi

– antyfony na wejście – Bóg, nasz Pan łagodny, miłosierny i sprawie-
dliwy, określany jest jako światło prawych serc, które weszło, zajaśniało
w ciemnościach (*Exortum est in tēnebris lumen rectis corde*) (1AW*).⁶¹
Następne są przeznaczone na okres paschalny. Pierwsza, druga i trzecia
antyfona, wszystkie na liturgię sobotnią, wprowadzając w celebrację dnia
ogłaszając, że jesteśmy ludem odkupionym, wezwanym z ciemności do
Bożego przedziwnego światła (*vos de tēnebris vocavit in admirabile lumen
suum*) (2AW* = 3AW*).⁶²

⁵⁸ Msze obrzędowe. III. Msza przy udzielaniu wiatyku. 6. (...), 77° (*Missæ
rituales. III. Ad ministrandum Viaticum*) – R2420pc (2MpK*).

⁵⁹ Msze własne o świętych. 14 maja – święto św. Macieja, Apostoła (*Pro-
prium de sanctis. Die 14 maii – s. Matthiæ, Apostoli. Festum*) – S1511pc
(3MpK*).

⁶⁰ Msze na Okres Adwentu. Dni powszednie Adwentu od 17 do 24 grud-
nia. Msza z 17 grudnia (*In feriis Adventus. Die 17 decembris*) – A 110pc
(4MpK*).

⁶¹ Por. Ps 112(111), 4 – Msza na dni powszednie Okresu Narodzenia Pańskie-
go, piątek albo 6 stycznia przed Objawieniem Pańskim (*In feriis temporis
Nativitatis a die 2 ianuarii. Feria sexta*) – N 232ai (1AW*).

⁶² Sobota II-Ndz. Wielkanocnej, sobota IV Ndz. Wielkanocnej, sobota po
Wniebowstąpieniu Pańskim lub VI Ndz. Wielkanocnej (*Dominica II Pa-
schæ seu de divina Misericordia. Sabbato*; podobnie: *Dominica IV Paschæ.
Sabbato*; jak również: *In Ascensione Domini. In feriis post Ascensionem vel*

– antyfony na Komunię – występują tu kilka takich samych antyfon występujących w różnych miejscach. Zawierają one biblijne teksty: Ap 21,23 i Ps 35,10. Pierwsza z nich odwołuje się do słów Chrystusa, w których określa swą tożsamość jako światłość świata, a konsekwencją pójścia za Nim dla Jego uczniów (naśladowców) będzie posiadanie światła życia (*Ego sum lux mundi, dicit Dóminus; qui séquitur me, non ámbulat in ténebris, sed habébit lumen vitæ*) (por. J 8,12) – (1AK* = 4AK* = 5AK* = 9AK* = 6AK* i 8AK* /skrócone/).⁶³ Następne dwie antyfony – podobnie jak te na wejście⁶⁴ – mają swe źródło w tekście pochodzącym od apostoła, w którym stwierdza się, że dziełem potęgi Pana jest odkupienie i wezwanie do Jego przedziwnego światła (*Pópulus acquisitionis, annuntiáte virtútes eius, qui vos de ténebris vocávit in admirábile lumen suum*) (1P 2,9) – (2AK* = 7AK*).⁶⁵ Przedostatnia antyfony z tej grupy wyraża modlitwę psalmisty, który w Bogu dostrzega źródło życia i światła, w którym dopiero można postrzegać wszelkie inne światło (*Dómine, apud te est fons vitæ, et in lúmine tuo vidébitus lumen*) (3AK*). W końcu ostatnia z nich, jest odwołaniem do ostatnich rozdziałów Apokalipsy, które są opisem niebieskiego Jeruzalem, Miasta Bożego, któremu nie trzeba słońca, czy księżyca, bo sama chwała Boża je oświetla, a jego lampą jest Jezus Chrystus – Boży Baranek (*Cláritas Dei illuminávit civitatém sanctam Ierúsalem et ambulábant gentes in lúmine eius*) (10AK*).⁶⁶

Dominicam VI Paschæ. Sabbato), por. 1Pt 2,9 – P673ai = P789ai = P871ai (2AW* = 3AW*=4AW*).

⁶³ Są to: ant. na poniedziałek V Ndz. Wielkiego Postu (*Dominica V in Quadragesima. Feria secunda*) – Q475am (1AK*); III Ndz. Zw. (*Dominica III „Per Annum”*) – O 942am (4AK*); XXIII Ndz. Zw. (*Dominica XXIII „Per Annum”*) – O1062am (5AK*); w MR_pl 2010 brak tej AK we Mszy za Zmarłych (MR 2002: *Missæ Defunctorum. III. In variis commemorationibus. B. Pro pluribus vel pro omnibus defunctis*) – D3176am (9AK*); w MR_pl 2010 brak tej AK w tekstach wspólnych o męczennikach (MR 2002: *Commune Martyrum. I. Extra tempus paschale. B. Pro uno martyre. 2.*) – C2088am (6AK*); Msze wspólne. VII. (...) o świętych mężczyznach i kobietach. 49. Msza o wychowawcach (*Commune Sanctorum et Sanctarum. IV. Pro educatoribus*) – C2339am (8AK*).

⁶⁴ Zob. 2-3-4AW*.

⁶⁵ Są to: ant. na czwartek w Oktawie Wielkanocy (*Feria V infra Octavam Paschæ*) – P 673am (2AK*), oraz ant., której nie ma w MR_pl 2010 w Mszach wspólnych o pasterzach (MR 2002: *Commune Pastorum. IV. Pro fundatoribus Ecclesiarum. B. Pro pluribus fundatoribus. Ant. druga do wyboru*) – C2195am (7AK*).

⁶⁶ Pierwsza ant. do wyboru na I Tydz. Zw. (*Missæ Dominicales et cotidianæ. Hebdomada I „Per Annum”. Dominica prima „per annum” fit Baptismatis Domini*) – O 929am (3AK*), oraz ant., której brak w MR_pl 2010 we Mszy na uroczystość Objawienia Pańskiego, a trzeba zaznaczyć, że w przeciwi-

– inne, rozbudowane antyfony – chodzi tu m.in. o dwie ant. procesyjne przeznaczone na święto Ofiarowania Pańskiego. Podczas postępującej procesji z zapalonymi świecami towarzyszy śpiew antyfony: albo z kantyku Symeona – „Światło na oświecenie pogan” (*Lumen ad revelationem gentium*) (1Ant), albo antyfony „Przystrój ołtarz twój, Syjonie” (*Adorna thalamum tuum, Sion*) (2Ant).⁶⁷ Ostatnia antyfony (3Ant), którą zaliczyliśmy do tej grupy jest jedną z pięciu propozycji na okres paschalny, którą śpiewa się podczas pokropienia ludu pobłogosławioną wodą, przeplatając ją wersety psalmu.⁶⁸

5. Inne oracje

– modlitwy nad ludem – mamy tu dwie oracje, obie w czasie przygotowania do Wielkanocy. W pierwszej prosimy wszechmogącego Boga, który wyznacza ścieżkę życia swemu ludowi, aby pozwolił mu dojść przez nią do Niego, który jest ustawiczną Światłością (*Qui populo tuo, omnipotens Deus, notas fecisti vias vitae aeternae, per eas ad te, lumen indeficiens, nos facias, quæsumus, pervenire*) (1MnL*). Druga, kieruje swe błaganie do Pana o to, by sercom swego ludu ukazał światło swego blasku, aby mógł on widzieć Jego dzieła i zdołał czynić to, co jest słuszne (*Mentem populi tui, quæsumus, Domine, lumine tuæ claritatis illustra, ut videre possit, quæ agenda sunt, et, quæ recta sunt, agere valeat*) (2MnL*).⁶⁹

stwie do wydania typicznego Mszału, mamy tu tylko jeden formularz. Brakuje formularza na wigilię tej uroczystości (*Die 6 ianuarii – In Epiphania Domini. Sollemnitatis. Ad Missam in Vigilia*) – N 201am (10AK*).

⁶⁷ Kantyk Symeona – zob. Msza na święto Ofiarowania Pańskiego (2 lutego), 21'-22' (*Die 2 februari. In Præsentatione Domini. Festum. 7.I.*) – S1412an (1Ant), Tej drugiej antyfony brak jest w MR_pl 2010, być może dlatego, że jako pieśń jest mało znana w Polsce (MR 2002: *tamże*, 7.II.) – S1414an (2Ant). Zob. J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 2007⁴⁰, nr 82, s. 100-101. Tekst i muzyka tej pieśni jest autorstwa ks. W. Lewkowicza.

⁶⁸ MR 2002 podaje tylko 5 antyfon na okres paschalny (*Appendices. Appendix II. Ordo ad faciendam et aspergendam aquam benedictam. 4. Tempore paschali. Ant. 4*) – Z3245an (3Ant). Tymczasem MR_pl w miejscu, w którym znajdują się teksty obrzędów poświęcenia wody i pokropienia wiernych (5), w pkt. 4, na okres Wielkanocny podaje antyfonę „Zostaliśmy obmyci...”, którą należy śpiewać na przemian z Ps 107(106), 1-2. 21-22. Brak tu tekstu 1P 2,9.

⁶⁹ Pierwsza z nich, której brak w MR_pl 2010, przeznaczona jest na czwartek po Środzie Popielcowej (*Feria quinta post Cineris*) – Q 271sp (1MnL*); drugą umiejscowiono w poniedziałek po I Ndz. Wielkiego Postu (*Dominica I in Quadragesima. Feria secunda*) – Q 297sp (2MnL*). Pewną reminiscencją drugiej oracji w MR_pl 2010 jest MnL oznaczona nr 7: „Boże, nasz Ojczy, oświeć swoich wiernych, aby poznawali Twoją wolę i mogli czynić to, co się Tobie podoba” (395*).

– mamy tu wspianą modlitewną formułę rymowaną (*resurgentis/mentis*), która uroczysto proklamuje Chrystusa jako chwalebne, zmartwychwstające światło, rozpraszające ciemności serc i umysłów (*Lumen Christi glorióse resurgéntis díssipet ténebras cordis et mentis*) (Fr).⁷⁰ Od ogłoszenia przez tę formułę radoszej wieści zgromadzonym wiernym, rozpoczyna się triumfalny pochód światła pośród ciemności i początek paschalnej radości w liturgicznych obchodach wigilii Zmartwychwstania Pańskiego – Wielkiej Nocy. Po tej oracji następują 3 aklamacje dialogowane w ramach Liturgii światła, po poświęceniu ognia i zapaleniu paschału (po każdym *Lumen Christi* – odpowiedź – *Deo gratias*). Ma to miejsce w czasie uroczystego, procesjonalnego wniesienia zapalonego Paschału – symbolu zmartwychwstałego Chrystusa-Światłości – do Kościoła i potrójnej jego elewacji (w trakcie trzech postojów) podczas Liturgii światła Wigilii Paschalnej (*Lumen Christi. – Deo grátias.*) (1-3Fr).⁷¹

– oracje – podczas Wigilii Paschalnej, w trakcie Liturgii słowa, po czytaniu z księgi proroka Ezechiela i odnośnym psalmie, celebrans odczytuje orację, która nazywa Boga niezmienną Potęgą i wieczną Światłością (*incommutábilis virtus et lumen ætérnum*) (1Or). Inną zwykłą oracją jest modlitwa św. Tomasza z Akwinu (4Or).⁷²

– oracje błogosławieństwa – przy okazji święta, które wydaje się doskonałym ucieleśnieniem hołdu składanemu Objawionemu Światłu, pojawiają się 2 oracje do wyboru, z których każda ma wiele syntagm wielbiących Boga-Światłość. W pierwszej, zwracając się do Tego, który jest źródłem wszelkiego światła (*omnis lúminis fons et orígo*) – celebrans używa słów, które według tradycji wypowiedział starzec Symeon wychwalający Światło na oświecenie pogan. Prosi jednocześnie, by lud Boży doszedł do światłości bez końca (*ad lucem indeficiéntem perveníre mereátur*) (2Or). W drugiej, przewidzianej na to święto, Bóg zwany jest światłością prawdziwą, źródłem światła wiecznego (*lumen verum, ætérnæ lucis propagátor et auctor*), który jest proszony o oświecenie serc wiernych (*córdibus infúnde fidélium perpétui*

⁷⁰ Por. K. Lijka, dz. cyt., s. 131 n.

⁷¹ MR_pl 2010: Wigilia Paschalna. Liturgia światła, nr 12, s. 153 (MR 2002 – nr 14) – P 613fr (Fr). Potrójna aklamacja procesyjna: nr 14 (Mr 2002 – nr 15) – P614fr (1-3Fr).

⁷² Wigilia Paschalna. Liturgia słowa. Modlitwy po czytaniach. 30. Po siódmym czytaniu (Ez 36,16-17a.18-28), pierwsza modlitwa do wyboru (MR 2002, *Vigilia Paschalis in Nocte Sancta*, nr 30) – P 627or (1Or). Chodzi o modlitwę pobożnościową, przygotowanie do mszy św., które zawiera syntagmę – *lumen claritátis ætérnæ*, której to modlitwy brak jest w MR_pl 2010 (MR 2002 ma ją w dodatku: *Præpratio ad Missam. Oratio S. Thomæ Aquinatis*) – Z333od (4Or).

lúminis claritátem) i przyszłe oglądanie blasku Jego chwały (*ad lumen glóric tuæ feliciter váleant pervenire*) (3Or).⁷³

inwokacja – forma oracji, która jest określana *admonitio sacerdotis*. Jest to jedno z wezwań do modlitwy powszechnej w mszach za zmarłych, po której prezbiter wypowiada formułę: *Ciebie prosimy (Dóminum deprecémur)*. Prosimy w niej Pana, by ci, którzy zasnęli w nadziei zmartwychwstania, czerpali ze światła Jego oblicza (*Ut omnes, qui dormiérunt in spe resurrectionis, in lúmine sui vultus accípiat*) (iw).⁷⁴

2.3.2. Teologiczne treści euchologii większej

1. Modlitwy eucharystyczne – II-ME ma syntagmę *lumen* w *Meménto* odmawianym zawsze za zmarłych, w której Kościół prosi o radość z oglądania światła Bożego oblicza (*Meménto fratrum nostrórum ... eos ad lumen vultus tui fruéndum admítte*) (II-ME).⁷⁵ Taką samą formułę modlitewną mamy w innych ME, przeznaczonych na celebracje w różnych potrzebach (ME:1-4). Dodatkowo w pierwszej z nich, po przeistoczeniu, w *Unde et nos, Pater sancte* (Wspominamy Ojczy Świąty), a dokładnie w *respice propítius, et concéde* (wejrzyj łaskawie i spraw) jest syntagma błagalna o odnowę Kościoła w świetle Ewangelii (*Ecclésiam tuam... lúmine rénova Evangélii*) (ME:1)⁷⁶.

Należy tutaj wymienić także te wszystkie syntagmy, które zawiera *Exsultet (Præconium paschale)*. Zarówno w *Præconii paschalis forma longior* jak i *forma brevior* aż 7 razy pojawia się w różnych odmianach rzeczownik *lumen, -inis*. Kościół, nazwany naszą Matką, ma się radować z treści tego orędzia, ponieważ jest przyozdobiony blaskiem takiej światło-

⁷³ Na święto Ofiarowania Pańskiego (2 lutego). Błogosławieństwo i procesja ze świecami. Pierwsza forma: procesja. 5. Pierwsza oracja do wyboru (*Die 2 february. In Præsentatione Domini. Festum. De benedictione et processione candelarum. 5. Oremus – pierwsza do wyboru, s. 21'*) – S1409bn (2Or); druga do wyboru, *tamże* – S1410bn (3Or).

⁷⁴ W MR_pl 2010 brak (natomiast w MR 2002: *Appendix V – Specimina formularum pro oratione universali. 11. In Missis defunctorum. Admonitio sacerdotis*) – Z3287iv (iw).

⁷⁵ MR_pl 2010, Obrzędy Mszy św., II-ME, 319* (MR 2002, *Prex Eucharistica II. 105. In Missis pro defunctis addi potest: Memento...*) – M1263pe (II-ME).

⁷⁶ Tylko w MR 2002 w czterech miejscach: *Prex Eucharistica quæ in Missis pro variis necessitatibus adhiberi potest. I. Ecclesia in viam unitatis progrediens. 7.; II. Deus Ecclesiam suam in viam salutis conducens. 7.; III. Iesus via ad Patrem. 7.; IV. Iesus pertransiens benefaciendo. 7. Zob.: – M1363pe (ME:1-4). Druga euchologia ME: *tamże, I. Ecclesia in viam unitatis progrediens. 7. – M1362pe (ME:1)*.*

ści (*Lætétur et mater Ecclésia, tanti lúminis adornáta fulgóribus*) (Pr:1 = Pr:5). Dlatego zgromadzeni na Wigilii bracia mają podziwiać jasność tego świętego płomienia (*sancti lúminis claritátem*) (Pr:2), a głoszący śpiewem to orędzie prosi, by Chrystus zechciał go napełnić światłem swojej jasności (*lúminis sui claritátem infúndens*), by z godnością mógł śpiewać pochwałę tej świecy (Pr:3). Odwołuje się do zbawczego wydarzenia wyjścia z Egiptu i przejścia przez Morze Czerwone w tę noc (ciemności grzechu), która została rozproszona światłem ognistego słupa (*quæ peccatórum ténebras columñae illuminatióne purgávit*) (Pr:8). O tej nocy napisano, że będzie mi światłem i radością (*nox illuminátió mea in delíciis meis*) (Pr:9). Jasny płomień, który na chwałę Boga zapalił tę woskową kolumnę (paschał) dzieli się, użyczając światła, a mimo to nie doznaje uszczerbku (*Qui, licet sit divisus in partes, mutuáti tamen lúminis detriménta non novit*) (Pr:4). Kościół prosi, by świeca ta przyjęta przez Boga jako woń przyjemna, połączyła się ze światłami nieba (*Et in odórem suavitátis accéptus, supérnis lumináribus misceátur*) (Pr:6 = Pr:7). Tym płomieniem, tą świecą jest sam Chrystus, Syn Boży, który jako Zmartwychwstały, jako słońce, które nigdy nie zachodzi, oświeca ludzkość swoim światłem (*Flammas eius lúcifér ... Christus Fílius tuus, qui, regréssus ab ínferis, humáno géneri serénus illúxit*) (Pr:10).⁷⁷

2. Prefacje – to formy dziękczynienia, które są jednocześnie przywoływaniem wielkich wydarzeń historii zbawienia. W jednej z nich Chrystus wprost jest nazwany światłością narodów, w którym została objawiona tajemnica naszego zbawienia (*in Christo salútis nostræ mystérium hódie ad lumen géntium revelásti*) (1Pref*). Inna prefacja wysławia wszechmoc Boga, która przejawia się w wielkanocnym misterium uwolnienia nas z jarzma grzechu i śmierci, wezwania do chwały oraz z ciemności do Jego przedziwnego światła (*nos de ténebris ad tuum admirábile lumen vocásti*) (2Pref*). Z kolei, w prefacji poświęconej tajemnicy Bożego macierzyństwa Maryi, Kościół wysławia Boga za dar Najświętszej Dziewicy, która wydała światu przedwieczną Światłość zachowując jednocześnie chwałę dziewictwa (*Quæ et Unigénitum tuum Sancti Spíritus obumbratióne concépit, et, virginitátis glória permanénite, lumen ætérrnum mundo effúdit*) (3Pref*). Natomiast w święto Ofiarowania Pańskiego podkreślona jest rola Ducha Świętego, który ogłosił za pośrednictwem Symeona, że to Chrystus jest chwałą Ludu Bożego i światłem narodów (*Quia coætérrnus hódie in templo tuus Fílius præsentátus*

⁷⁷ Wigilia Paschalna. 19. Orędzie Wielkanocne forma dłuższa, 155 n. (*Dominica Paschæ in Resurrectione Domini. Vigilia Paschalis in Nocte Sancta. 19. Præconii paschalis forma longior*) – P 616pr (Pr:1 = Pr:5), (Pr:2), (Pr:3), – P 617pr (Pr:4), (Pr:6 = Pr:7), (Pr:8), (Pr:9), (Pr:10). Natomiast w formie krótszej (*Præconii paschalis forma brevior*) – P 616pr (Pr:5 = Pr:1), – P 617pr (Pr:7 = Pr:6).

glória Israel et lumen gentium a Spíritu declaratur) (4Pref*). W piątej prefacji wielbiącej Boga za misterium Bożych budowli – świątyń, wyraża się wiarę, że to sam Bóg wznosi z nas, żywych kamieni świątynię ożywioną Duchem Św., w której Chrystus jako zwornik tej budowli, kamień węgielny, będzie świecił (jaśniał) na wieki (*ubi Christi lumen fulgēbit perénne*) (5Pref*). Ostatnia z tej grupy prefacji jest powiązana z IV-ME, a więc jest prefacją własną tej euchologii. Wielbi się tu Boga, że jest dobry i jako jedyne źródło życia powołał wszystko do istnienia po to, by wiele ze swych stworzeń nie tylko napełniać dobrami, ale uszczęśliwić jasnością swej chwały (*multásque lætificáres tui lúminis claritáte*) (6Pref*).⁷⁸

3. Uroczyste błogosławieństwa – pierwsze z nich, korzysta z tekstu 1P 2,9, zostało już przez nas omówione (1Bs* = 2Bs)⁷⁹. Drugie, o Duchu Świętym, przywołuje na początku Boga, Ojca Światłości (*Pater lúminum*), który oświeca uczniów zsyłając im swego Ducha Pocieszyciela, oczyszcza z grzechu i przenika swym światłem (*sui lúminis infusióne perlústret*) (2Bs*).⁸⁰

2.3.3. Podsumowanie teologicznych treści syntagmy „lumen, -inis”

Tak jak poprzednio, ewaluację jej teologicznych treści podzielimy na trzy grupy.

⁷⁸ Prefacja o Objawieniu Pańskim. Chrystus światłością narodów, nr 6, 23* (*Præfatio de Epiphania Domini. De Christo lumen gentium.* 38) – M1192vd (1Pref*); I. Prefacja na niedziele zwykle. Misterium paschalne i lud Boży, nr 28, 45* (*Præfatio I de Dominicis „Per Annum”. De mysterio paschali et de populo Dei.* 52) – M1206vd (2Pref*); I. Prefacja o Najświętszej Maryi Pannie. Boże macierzyństwo Maryi, nr 55, 72* (*Præfatio I de Beata Maria Virgine. De Maternitate beatae Mariæ Virginis.* 62) – M1216vd (3Pref*); Prefacja o Ofiarowaniu Pańskim. Misterium ofiarowania Pańskiego, nr 43, 60* (*Die 2 februarii. In Præsentatione Domini. Festum. Præfatio: De mysterio Præsentationis Domini. Tonus sollemnis*) – S1418vd (4Pref*); w MR_pl 2010 brak tej syntagmy, choć dwie prefacje są przeznaczone na tę okazję. Najbliższa wersji oryginalnej jest I. Prefacja na rocznicę poświęcenia Kościoła. Kościół świątynią Boga, nr 51, 68* (*Missæ Rituales. X In dedicatione Ecclesiæ et altaris. 1. In dedicatione Ecclesiæ. Præfatio: De mysterio templi Dei*) – R2610vd (5Pref*); IV-Me, 328*, zob. pref. własna, nr 91, 288* (*Prex Eucharistica IV, 116*) – M1270vd (6Pref*).

⁷⁹ Por. wyżej – M1298bs (2Bs = 1Bs*).

⁸⁰ Uroczyste błogosławieństwa. I. Na okresy roku kościelnego. 9. O Duchu Świętym. 385* (*Benedictiones in fine Missæ et orationes super populum. Benedictiones sollemnes. 8. de Spiritu Sancto*) – M1302bs (2Bs*).

1. Bóg: (Ojciec Światłości) jest światłem (wiernych, prawych serc, źródłem życia i wszelkiego światła wiecznego), jest (przedziwnym) Bożym światłem (prawdy, które zajaśniało pełnym blaskiem, na oświecenie pogan, ukazującym źródło, prawdę swego światła oraz swój blask chwały i prawdy ludowi, oświecającym serca wszystkich wierzących uczniów przez posłanie Ducha Pocieszyciela, przenikającym ich swym światłem); Jezus Chrystus jest zmartwychwstającym światłem (rozpraszącym ciemności serc i umysłów, napełniającym światłem swej jasności); Bóg jest (prawdziwą, ustawiczną, bez końca, wieczną) światłością (wiernych, naszych serc, wszystkich narodów; Syn objawia im wiekuiłą światłość = mądrość, Jezus Chrystus światłością świata, życia, narodów); Jego chwała oświetla Jeruzalem, a Jego lampą jest Baranek Boży.

2. Człowiek (ludzie, wspólnota wierzących): mamy czerpać ze światła (radować się oglądaniem) Jego oblicza, ukazywać światło prawdy Bożej, powstać z martwych do nowego życia w światłości, zajaśnieć jak żywe światło, być przyjętymi do wspólnoty świętych w światłości, jako lud odkupiony i wezwany z ciemności do Bożego przedziwnego światła; jesteśmy zapaleni ogniem Ducha Świętego, Kościół (wspólnota) jest przyozdobiony blaskiem takiej światłości (paschalnej); Maryja (człowiek) – wydała światu przedwieczną Światłość.

3. Stworzenie (rzeczy, inne oracje): w Bogu dostrzegamy wszelkie inne światło, dar jasności Jego światła; Królestwo światłości i życia, światła nieba; Paschał (płomień, jego jasność, moc światła, które płonie, a nie doznaje uszczerbku, świeca, słońce, które nie zachodzi i oświeca ludzkość swoim światłem, noc rozproszona światłem ognistego słupa) – symbolem światła Chrystusa; podobnie – jaśniejący (świecący) zwornik (kamień węgielny) świątyni żywych kamieni, ożywionych Duchem Świętym; przedziwne światło Ewangelii (wiary).

2.4. Cechy wspólne wszystkich analizowanych syntagm

Wszystkie modlitwy, cała euchologia zawierająca zarówno syntagmę *lux*, *-cis*, *lucere*, jak i *lumen*, *-inis*, mają jednak wspólny mianownik, który rozkłada się na kilka akcentów.

Spora, choć nie przeważająca, część tej euchologii koncentruje się na temacie eschatycznym – ukazującym, że korzenie człowieka tkwią w wieczności.

Skupia się ona także zarówno na immanencji Boga (który mieszka w niedostępnej światłości⁸¹), jak i na transcendencji Boga przekraczającego

⁸¹ Karl Rahner, którego badania mocno wzbogaciły posoborowe słownictwo teologiczne, w jednej ze swych modlitw wskazuje na miłość, która jest w stanie przewyciężyć nasz ekstrynsecyzm w doświadczeniu Boga, nasze bycie na zewnątrz w stosunku do Jego Światłości: „A kiedy Cię pokocham,

ograniczony świat człowieka ze swą dynamiczną, zbawczą interwencją. Bóg, który jest Tajemnicą, chce jednak być aktywnie obecnym w świecie człowieka – by posłużyć się słowami psalmisty – jako „lampa dla jego stóp i światło na jego drodze” (por. Ps 119 [118], 105),⁸² tj. obecnym dla jego zbawienia.

Trzeba podkreślić z całą mocą, że w sensie chrześcijańskim, zawsze, światło (światłość), którego Bóg jest źródłem (Ojcem), występuje w opozycji do ciemności (ogólnie, ale także w sensie świata pogańskiego), które rozprasza, przenika i zwycięża swym blaskiem. Ma ona charakter soteriologiczny (a konkretnie, nie abstrakcyjnie, tj. w sensie historiozbawczym – paschalny).

Innym, ważnym, choć może nie ostatnim rysem, jest charakter misyjny (ad extra) oraz pastoralny (ad intra) światła (światłości) – jako istotnej treści życia Kościoła (zdobnego blaskiem tej światłości) oraz znaku (świadcstwa) pośród (dla) świata.

W tej krótkiej rekapitulacji oracji noszących w sobie światło, ukazaliśmy tylko niektóre, choć, jak się wydaje, ich najważniejsze cechy wspólne. Na pewno da się zauważyć jeszcze inne.

3. „Światło” (światłość) jako znak obecności Boga w oracjach święta Ofiarowania Pańskiego

Obecność tą widać wyraźnie w eucharystii tego święta, w której występuje duże nagromadzenie syntagm światła, zarówno w relacji do Boga, jak i do ludzi (także pogan) oraz do rzeczy stworzonych (światło, które dają poświęcone świece podczas procesji). Mamy tutaj bowiem do czynienia z ukazaniem się zapowiedzianego zbawczego znaku obecności Boga pośród narodów, który poprzez Wcielenie zjednoczył z ludem wybranym jako Emmanuel. Jest On światłem na oświecenie pogan, ale także chwałą Izraela. Jego tajemnica została przekazana przez Symeona Matce Dziecięcia jako „znak, któremu sprzeciwić się będą” (por. Łk 2,34).

Omówimy tutaj szerzej oracje błogosławieństwa świec i procesji światła, które już wyżej pokrótce zaprezentowaliśmy. Spośród całej eucharystii mszy tego święta (*In Praesentatio Domini*)⁸³ skupimy się właśnie tylko na modli-

kiedy przestanę krążyć niespokojnie wokół siebie samego zadając dręczące pytania, spoglądać z dala i z zewnątrz jakby ślepy mi oczyma ku Twojej niedostępnej światłości, kiedy – przeciwnie – Ty sam, Niepojęty, przez taką miłość staniesz się najgłębszym centrum mego własnego życia, wtedy ja, a ze mną wszystkie moje pytania pogrążą się w Tobie, tajemnicy pełen Boże”. Zob. tenże: *Bóg mego życia*, w: M. Harter, *Rozpaleni miłością. Modlitwy z jezuitami*, tłum. P. O. Witon, WAM, Kraków 2003, s. 24-25.

⁸² Biblia Tysiąclecia, wyd. 5 podaje: „Lampą dla moich kroków i światłem na mojej ścieżce”; zob. *tamże*, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2007.

⁸³ Przed 1960 r. było znane jako święto Matki Bożej Gromnicznej, ale już po 1969 (w MR 1970) – jak podaje B. Nadolski – określane mianem Ofiarowa-

twach związanych z poświęceniem świec i procesją, gdyż to one zawierają omawiane przez nas syntagmy.

Benedictio candelarum w Mszale Rzymskim z 2002 roku posiada dwie oracje, a ich źródła tkwią w najstarszych sakramentarzach pierwszego tysiąclecia. Zawierały one 6 oracji na poświęcenie świec i jedną orację na procesję – *ad processionem* (po rozdaniu świec – *post distributionem candelarum*). Źródła oracji samego błogosławieństwa świec i oracji na procesję, możemy odnaleźć już w VIII w. i późniejszych. Sześć z nich⁸⁴ zmieniało swoje miejsce

nia Pańskiego i zgodnie z tradycją, przywrócono mu wymiar chrystologiczny – Chrystus jako Światłość świata. Wcześniej bowiem, np. w *Gelasianum Vetus* miało charakter maryjny – msza *In Purificatione Beatae Mariae Virginis* lub też *Purificatio Sanctae Mariae*, co podkreślało raczej wydarzenie z życia Maryi, jakim było przepisane Prawem (Kpł 12,1-8) oczyszczenie po 40 dniach od narodzin dziecka. Ze względu na towarzyszące temu świętu poświęcenie świec i procesję ze światłem (*Lichterprozession*), w Niemczech święto to i mszę nazywano *Maria Lichtmess*, albo po prostu *Lichtmess*, zaś anglojęzyczne formularze używały nazwy *Candelmass*, podkreślając tym samym użycie świec, podobnie francuskie (*Chandeleur*) i włoskie (*Candelora*). Ze względu na bezpośrednie nawiązanie do sceny Ofiarowania Jezusa w świątyni i spotkania z Symeonem – Wschód stosował nazwę *Hypapante* (Spotkanie), natomiast *Sakramentarz gelazjański* młodszy (VIII w.) podkreśla fakt, że Boże Narodzenie stało się udziałem Symeona – *Natale sancti Simeonis*; zob. Llit., s. 1084-1085.

⁸⁴ *Benedictio candelarum*: oracje, kolejno – *Oratio prima*: 765: *Domine sancte, Pater omnipotens, ... Filii tui (Benedic Domine Jesu Christe hanc...)* [Q(155^v), N(183), 1474(313), 1570, 1604]. Przywołuje się tu także odniesienie do Ps 19,7, zob. P. Bruylants, *Les oraisons du Missel Romain. Texte et histoire*, t. I: *Tabulae synopticae fontium Missalis Romani. Indices*; t. II: *Orationum textus et usum juxta fontes*, Louvain 1952 (dalej: Bruy). Tu: *tamże*, I, s. 81; II, s. 139; *Oratio secunda*: 781: *Omnipotens sempiternus Deus, qui hodierna die... mereamur (Adesto supplicationibus nostris... aberret)* [N(185), Q(156), 1474(313), 1570, 1604]. Mamy tu odniesienie do Łk 2,28, zob. *tamże*, I, s. 81; II, ss. 221-222; *Oratio tertia*: 492: *Domine Jesu Christe, lux vera... mereamur* [Q(156^v), 1474(314), 1570, 1604]. Tekst odsyła do J 1,9, zob. Bruy, I, s. 81; II, s. 135; *Oratio quarta*: 795: *Omnipotens sempiternus Deus, qui per Moysen... interius (Domine sancte pater omnipotens... pervenire)* [Q(157), 1474(314), 1570, 1604]. Tekst nawiązuje do Wj 25,6, zob. *tamże*, I, s. 81; II, s. 226; *Oratio quinta*: 504: *Domine Jesu Christe, qui hodierna... diligamus* [Q(157), 1474(314), 1570, 1604]. Tekst odsyła nas do Łk 2,22; zob. *tamże*, I, s. 81; II, s. 137; *Oratio sexta*: 489: *Domine Deus, Pater omnipotens, lumen indeficiens... et lucem aeternam pervenire mereamur Sabbato Sancto. Benedictio novi ignis*. Pr(96,1), Q(85^v), 1474(174), 1570, 1604. **Purificatio S. Mariae. Alia benedictio in candelas*. N(184): *Domine deus pater omnipotens lumen indeficiens... ad visionem aeternae claritatis pervenire mereamur*], zob. *tamże*, I, s. 81; II, s. 134.

(kolejność) w poszczególnych kodeksach,⁸⁵ a ostatnia, siódma oracja – po rozdaniu świec – była niezmienna i stosowana zawsze po błogosławieństwie świec (na procesję), ale przed rozpoczęciem mszy św. Występuje ona przeważnie w większości sakramentarzy i kodeksów.⁸⁶ Sama Eucharystia miała kolektę, sekretę, modlitwę po Komunii i modlitwę nad ludem. Z tej właśnie euchologii, jedynie prefacja została przechowana przez późniejszą tradycję.⁸⁷

Treścią tych siedmiu modlitw, licząc razem z tą procesyjną, które teraz pokrótce omówimy, jest uproszenie błogosławieństwa świec i łaskawość Bożą dla tych, którzy niosą ich światło w procesji i w życiu.

Pierwsza jest prośbą skierowaną do wszechmogącego Boga Ojca, przez wstawiennictwo Maryi Dziewicy, aby te poświęcone świece, nad którymi wzywa się Bożego Imienia, służyły zdrowiu ciał i dusz ludzi (*ut has candelas ad usum hominum, et sanitatem corporum et animarum, sive in terra, sive in aquis, per invocationem tui sanctissimi nominis... benedicere, et santificare digneris*), oraz by wysłuchał modlitw ludu, który został zbawiony drogocenną krwią Syna Bożego.⁸⁸

W drugiej, z okazji obchodzonego święta (2 lutego), proszący zwracają się pokornie z błaganiami o miłosierdzie (łaskawość) do wszechmogącego, wiecznego Boga, którego Jednorodzony Syn był trzymany w ramionach przez Symeona i przedstawiony w świątyni, aby pobłogosławił i uświęcił lampy, które służy Jego przyjęli dla wspaniałości Jego wielkiego Imienia. Oni chcą nosić je jako światło zapalone, aż staną się godni zapalić światło niebieskiego błogosławieństwa (*ut has candelas, quas nos famuli tui, in tui nominis magnificentiam suscipientes, gestare cupimus luce accensas, benedicere, et santificare, atque lumine supernae benedictionis accendere digneris...*).⁸⁹

⁸⁵ Przykładowo – oracja 513 w kodeksie N była trzecia, a w Q(1570) pierwsza, itd. – liczby pisane kursywą, wyjątkowo oznaczają tutaj – tj. w *Benedictio candelarum* – liczbę porządkową, a nie rodzaj modlitwy (kolekta, secreta itd.); zob. Bruy, I, s. 81. W innych przypadkach tak, jak napisano we wprowadzeniu do tego dzieła;

⁸⁶ *Oratio ad processionem: 539: Exaudi, quaesumus, Domine, plebem tuam... concede* [Oratio post distributionem candelarum. A(201), S(184), P(103), COR(27,1), X(26,1), N(185), Q(158), 1474(315), 1570, 1604, †G(33,1), Z(146), PaMon(1,23; 2,26,1), PaMog(42)†]. Mamy tu też odniesienie do Sakramentarza z Monzy F1/101 u P. de Puniet, oraz Sakr. Gellon., s. 211*, zob. Bruy, I, s. 81; II, s. 147.

⁸⁷ Por. *tamże*, I, s. 81.

⁸⁸ Por. Or I^a, Bruy, II, s. 139, n. 513 (Or = oracja, modlitwa).

⁸⁹ Por. Or II^a, *tamże*, s. 221-222, n. 781. W niektórych kodeksach zamiast *magnificentiam* jest *magnificentia*, co zmienia trochę sens tej syntagmy, zob. *tamże*.

W trzeciej oracji z kolei, proszący zwracają się do Pana Jezusa Chrystusa, który nazywany jest Światłością prawdziwą (*lux vera*) oświecającą tych wszystkich, którzy na ten świat przychodzą (por. J 1,9). Prosi się w niej o wylanie Jego błogosławieństwa na te świece oraz uświęcenie ich łaską Jego światła (*effunde benedictionem tuam super hos cereos, et santifica eos lumine gratiae tuae*). W związku z tym, uprasza się dalej, aby tak jak te świece zapalone zostały widocznym ogniem, tak też by zostały rozproszone ciemności nocy (niewidzialnym ogniem) naszego serca, tj. by zostały one oświecone blaskiem Ducha Świętego. To Jego działanie ma służyć naszemu zbawieniu, abyśmy przez oczyszczenie z wszelkiej ślepoty (różnych wad), zasłużyli na osiągnięcie światła trwałego (*ad lucem indeficientem pervenire mereamur*).⁹⁰

Syntagma trzeciej oracji – *lux vera* – przypomina wyjątkową w swej treści orację z *Rotulus de Ravenna*, ukazującą Tajemnicę Narodzenia Syna Bożego z Maryi Dziewicy, jako prawdziwego Światła (*Lumen uerum*), co ze źródła Serca, Pana Boga naszego, było godne zrodzić zbawcze Słowo. Oracja ta, przeznaczona na Boże Narodzenie, nie ma sobie podobnych, a sama idea ukazania w „Zwoju z Rawenny” tegoż Serca jako źródła prawdziwej Światłości i Odwiecznego Słowa zrodzonego z Dziewicy Maryi, kieruje nas na głębsze inspiracje liturgiczne, które sięgają swymi korzeniami starożytnych źródeł rzymskich.⁹¹

W następnej, czwartej już modlitwie przeznaczonej na *Benedictio candelarum*, która podobnie jak druga zwraca się do wszechmogącego i wiecznego Boga, mamy wyraźne nawiązanie do Księgi Wyjścia i do Mojżesza. Wspomina się w niej o konieczności przygotowania przez Izraelitów daniny dla Pana, m.in. z najczystszej oliwy do zaopatrzenia świeczników (por. Wj 25,6), które mają się palić przed obliczem Jego. I podobnie jak wtedy, także i teraz prosi się, by Pan wylał swe błogosławieństwo nad tymi świecami, które dają światło zewnętrzne, aby światło Ducha Jego nie przestało od wewnątrz

⁹⁰ Por. Or III^a, *tamże*, s. 135, n. 492.

⁹¹ Zob. oracja nr 1365. *Lumen uerum, quod ex fonte cordis tui, domine deus noster, salutiferum eructuare dignatus es[t] uerbum: quaesumus, ut sicut beatae Mariae intemeratae uirginis mirabiliter ingressus est uterum, ita nobis concedas tuis famulus eius cum gaudio praestolare gloriosae natiuitatis praesentiam. I der rotulus von ravenna alia 34*. Nie podaje jej zbiór Bruylantsa. Znalezienie tej oracji jest owocem długich, własnych poszukiwań. Należy ona do zbioru *Leonianum* (dalej: Ve). Zob. *Rotulus de Ravenna*, w: *Sacramentarium Veronense* (Cod. Bibl. Capit. Veron. LXXXV 80), wyd. L.C. Mohlberg, L. Eizenhofer, P. Siffirin, *Rerum Ecclesiasticarum Documenta. Fontes I*, Roma 1996, 2^{ed.}, 1365³⁴ (*Rotulus de Ravenna* = RdR); por. W. Mocydlarz, dz. cyt., s. 102, przyp. 318.

obdarowywać naszych umysłów (*ut, te donante, lumen Spiritus tui nostris non desit mentibus interius*).⁹²

Przedostatnia oracja z grupy euchologii poświęcenia świec, kieruje się do Pana Jezusa Chrystusa, afirmując Jego człowieczeństwo, które w dniu dzisiejszym ukazało się w substancji naszego ciała pośród ludzi (*hodierna die in nostrae carnis substantia inter homines apparens*), przedstawione w świątyni przez rodziców. Następnie podkreśla się fakt, iż czcigodny starzec Symeon był oświecony przez Ducha Bożego (*lumine Spiritus tui irradiatus*), uznał Dziecię, przyjął i błogosławił. Dlatego prosi się w tej modlitwie Boga, by łaskawie sprawił, abyśmy tą samą łaską Ducha Świętego oświeceni i pouczeni, Jego prawdziwie poznali (przyjęli) i wiernie ukochali (*ut ejusdem Spiritus Sancti gratia illuminati atque edocti, te veraciter agnoscamus, et fideliter diligamus*).⁹³

Szosta i ostatnia z omawianej grupy modlitwa także skierowana jest do Boga Ojca wszechmogącego, który nazywany jest *lumen indeficiens* (trwałym, wiecznotrwałym Światłem), który jest Stwórcą wszelkiego światła (*es conditor omnium luminum*), które oświeciło cały świat. Prosimy w niej o pobłogosławienie tego światła (świec), aby zostało przez Niego uświęcone i pobłogosławione, a wtedy gdy od jego światła zapalimy swoje świece, byśmy zostali oświeceni ogniem Jego jasności (*igne claritatis*). A podobnie jak Bóg oświecił Mojżesza wychodzącego z Egiptu, tak też niech oświeci nasze serca i zmysły (*ita illumines corda et sensus nostros*). Na koniec prosimy, byśmy w ten sposób zasłużyli na osiągnięcie życia i światła wiecznego.⁹⁴

Osobna prośba modlitewna była zanoszona podczas procesji i była prośbą do Boga o wysłuchanie Ludu jego (*Exaudi ... plebem tuam*), który zewnętrznie, co roku oddaje Bogu pobożnie cześć, aby pozwolił osiągnąć wewnętrzne światło Jego łaski (*interius assequi gratiae tuae luce concede*).⁹⁵

Jeśli chodzi o omówioną grupę siedmiu modlitw, to trzeba podkreślić, iż w większości odwołują się one do zbawczych wydarzeń opisanych w Biblii, które zawierają relację interwencji Boga na rzecz człowieka. Jest to zawsze działanie oświecania, stwarzania światła, akcja przezwyciężenia ciemności mocą światła Bożego (także podczas wyjścia z Egiptu – prowadzeni przez światło w noc paschalną), a w końcu spełnienia wszystkich zbawczych Obietnic – tj. wejścia chwały i Światła Słowa Wcielonego do świątyni w Jerozolimie i spotkania z Symeonem. Światło to udziela się nie tylko Izraelowi jako Emmanuel, lecz także poganom. Da się także w nich zauważyć akcent eschatyczny, którym jest osiągnięcie światła wiecznego.

⁹² Por.: Or IV^a, Bruy, II, s. 226, n. 795.

⁹³ Por. Or V^a, *tamże*, s. 137, n. 504.

⁹⁴ Por. Or VI^a, *tamże*, s. 134-135, n. 489.

⁹⁵ Por. Oratio *ad processionem*, *tamże*, s. 147, n. 539.

Dobrym uzupełnieniem, a nawet podsumowaniem naszych analiz eucharystii święta Ofiarowania (aż do ostatniej reformy było skoncentrowane na Maryi – *Maria Lichtmess*), które dziś stanowi jakby wyspę bożonarodzeniową w okresie zwykłym Roku Liturgicznego, są rozważania na temat światła Alberta Gerhardsa.⁹⁶ Światło jest dla niego drogą wiodącą przez przestrzeń i czas Liturgii, tym co wyznacza człowiekowi drogę do zbawienia. Objawia się jako obecność Mesjasza wkraczającego do swego sanktuarium i spotkanie (na Wschodzie – gr. *Hypapante*) Symeona z Anną, dwojga proroczych ludzi wychodzących naprzeciw wypełniającej się Obietnicy. Ujrzeć zbawienie mogą ci, którzy czuwają i wychodzą ku nowemu Światłu, by chodzić w Dniu Pana i znaleźć w Nim życie wieczne. Gerhards widzi tu także nawiązanie do przypowieści o pannach mądrych i głupich, które miały czuwać, by ich lampy nie zgasły, by oliwa zasilająca światło lamp się nie wyczerpała, gdy Pan nadejdzie. To Światło i Dzień Pański wymaga nie tylko nawrócenia (pokuty), ale i oczekiwania (czuwania). Zawiera więc ono w sobie rys eschatyczny, bo to Światło pozwala skutecznie oczekiwać (i doczekać się) zmartwychwstania ciała i życia wiecznego.⁹⁷

Innym wymiarem teologicznym tego święta w kontekście *Nunc dimittis*, zawierającego pojęcia pokoju, zbawienia, światła i chwały, jest jego uniwersalny wymiar zbawczy („światło na oświecenie pogan”). Ukazuje się nam tutaj Światło narodów. Z drugiej zaś strony, jako wieczorna modlitwa Kościoła, pozostaje ciągle przygotowaniem do własnej śmierci w Świetle, takim *memento mori*, któremu towarzyszy Obietnica życia w Świetle, a nie w zagrożeniu.⁹⁸

Gerhards dostrzega także w tym święcie analogię do wspomnienia św. Błażeja – nie tylko ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo liturgicznego wspomnienia, lecz także z powodu praktyki stosowanego w nim błogosławieństwa od XVI w. Nawiązuje ono do bizantyjskiego rytu błogosławieństwa wykonywanego dwoma świecznikami. Potrójny płonący lampion symbolizuje istotny dogmat ortodoksji – Boską Trójcę, a podwójny – dwie natury w Chrystusie. Ostatecznie – każde błogosławieństwo wywodzi się z pełni życia Bożego. Doskonale to obrazuje Aaronowe błogosławieństwo (Lb 6,22-27). Gerhards stwierdza, że symbolika światła celebrowana na początku lutego tworzy jakby pomost między Bożym Narodzeniem a Wielkanocą, w której celebруемy tajemnicę naszego oświecenia (chrzest), a jednocześnie naszego wewnętrznego oczyszczenia i uzdrowienia. W czasie Wielkanocy, przesłanie błogosławieństwa Światłem Dnia Pańskiego nieznanego

⁹⁶ Zob. A. Gerhards, *Licht. Ein Weg durch Räume und Zeiten der Liturgie*. Verlag Schnell + Steiner, Regensburg 2011.

⁹⁷ Por. *tamże*, s. 28-29, 132.

⁹⁸ Por. *tamże*, s. 74-75.

zachodu (zob. *Exsultet* – Orędzie paschalne), zawiera się jak w uwerturze w słowach introitu do pierwszej niedzieli Wielkiego Postu – *Invocabit*. Mówi on o wysłuchaniu tego, który wzywa Pana, o Jego obecności w utrapieniu wzywającego, a ostatecznie o jego wyzwoleniu i obdarzeniu sławą. Ostatnie jednak zdanie fragmentu tego psalmu jest najmocniejsze: „Nasycę go długim życiem i ukazę mu moje zbawienie” (por. Ps 91,15-16) – doskonale echo słów Symeona.⁹⁹

* * *

Z przeprowadzonej analizy tekstów modlitw mszalnych ukazuje się naszym oczom obraz światła (*lux – lumen*) bogaty w głębokie treści teologiczne. Światło to jest potężnym znakiem obecności Boga w Liturgii Kościoła, którego świadectwem jest *Mszal rzymski*. Po pierwsze, dowiadujemy się kim jest Bóg jako Światłość i jakie jest Jego działanie na rzecz zbawienia człowieka. Po drugie, wyłania się także z tych modlitw prawda o człowieku – kim jest człowiek żyjący w światłości Pana i jakie jest jego przeznaczenie, jak ma wyglądać jego droga wytyczona przez światło będące zbawczym darem Boga. Nie brakuje także odniesień do stworzenia, które jest dziełem Światłości i służy człowiekowi do celu, dla którego został stworzony. Na tych trzech poziomach zaangażowania Światłości, która ostatecznie – jako Odwieczne Słowo – stała się Ciałem, by zamieszkać pośród nas i obdarzyć nas światłem życia, możemy mówić o aspektach obecności Boga, którego znakiem w liturgii jest światło. Jest to niewątpliwie aspekt dogmatyczny, bo dotyczy prawd objawionych o Bogu samym, a następnie historio-zbawczy, soteriologiczny, bo mówi o interwencji zbawczej Boga względem człowieka, o zwycięstwie światłości nad ciemnością. Ale nie jest on nigdy abstrakcyjny, bo Liturgia święta, w której mamy znaki obecności Boga w symbolu światła – sprawowana jest w Kościele. Mówimy więc o aspekcie eklezyjalnym tego znaku liturgicznego. Ostatecznie także – ze względu na cel życia i drogi światła człowieka – mówimy o aspekcie eschatycznym tegoż znaku, bo chodzi o osiągnięcie życia i światła wiecznego. Takie bogactwo teologicznych treści wyłania się z eucharystii mszalnej. Można niewątpliwie znaleźć ich więcej, ale celem tego artykułu nie było wyczerpanie przedmiotu badań, lecz zachęta do jego ciągłego zgłębiania, a następnie przyswajania, duchowej absorpcji Bożego światła w naszym życiu.

⁹⁹ Por. *tamże*, s. 132-133.

Light as a Sign of the Existence of God in Liturgy on the basis of a chosen euchology of the *Roman Missal*

SUMMARY

The article analyses chosen euchologies of the Roman Missal. Through a review of certain mass prayers, a picture of light (lux – lumen) emerges that is rich in deep theological content. The light is a magnificent sign of the existence of God in the Liturgy of the Church as the *Roman Missal* testifies. First of all, we learn who is God as the Light and what is His activity towards the redemption of the human being. Secondly, a truth about the human being emerges from these prayers – who is the one living in the light of the Lord and what is his/her fate?; what is his/her path guided by the light which is a redeeming gift from God? There is also a strong reference to the Creation which is a work of the Light and serves the human being to reach the objective for which he/she has been created. Those three levels of the engagement of the Light, which eventually became the Body to live among us and give us the gift of the light of life, allow us to talk about the aspects of God's existence whose sign in the Liturgy is the Light. It is a dogmatic aspect since it concerns the truths about God's revelation, but also a historic-redemptive soteriological one, as it talks of God's redemptive intervention, of the victory of light over darkness. But it is never abstract because the Holy Liturgy, where signs of God's existence can be found in the symbol of light, is said in Church. Thus we are talking about the ecclesiastical aspect of this liturgical sign. Finally also, because of the life objective of the human being, we can talk of the eschatic aspect of that sign, because the aim is to achieve eternal life and light. This richness of theological content emerges from mass euchology. It is possible to find more of such examples, but the aim of this article was not to fully exploit the subject matter but to enhance the reader to deepen and develop his/her spiritual absorption of God's light in his/her life.